

Prinsipper for Sametingets museumspolitik (2020)

Innhold

1	Bakgrunn og innledning.....	3
2	Sammendrag	3
3	Prinsipper for forvaltning av samisk kulturarv	4
4	De samiske museene og Sametingets arbeid.....	5
4.1	Beskrivelse av de samiske museene.....	5
4.2	Sametingets museumspolitiske redegjørelse 2013.....	7
5	Museenes samfunnsrolle	8
6	Oppfølging av Bååstede – tilbakeføring av samisk kulturarv	9
7	Museene og kulturminnevern.....	10
8	Immateriell kulturarv og árbediehtu.....	11
8.1	Immateriell kulturarv	11
8.2	Árbediehtu.....	12
9	Samiske kunstsamlinger	12
10	Faglig museumsarbeid og kompetanse.....	14
10.1	Forskning og kompetansebehov	14
10.2	Samlingsforvaltning.....	15
10.3	Formidling og fornying	16
10.4	Mål og strategier for faglig museumsarbeid	16
11	Nasjonalt og internasjonalt museumsarbeid.....	17
11.1	Samisk museumslag og Samisk museumsnettverk	17
11.2	Nasjonal museumspolitikk	17
11.3	Internasjonalt museumsarbeid	18
11.4	Mål og strategier	18
12	Allsamisk museumspolitikk	19
13	Organisering og ansvar	19
13.1	Museumsvurderinger	20
13.2	Organisering av samiske museumsvirksomheter.....	20
13.3	Nasjonalt og regionalt ansvar for samisk kunst, kultur og kulturarv	21
13.4	Mål og strategier	21
14	Samiske språk i museene	21
15	Digitalisering.....	22
16	Kulturøkonomi.....	23
17	Museumstilskudd	24
17.1	Sametingets tilskudd	25
17.2	Fylkeskommunale tilskudd	25
17.3	Investeringsbehov ved de samiske museene.....	27
18	Innspill til saken etter høringsrunden	27
	Kilder.....	29

1 Bakgrunn og innledning

Forvaltninga av de samiske museene i Norge ble overført Sametinget i 2002. Dette var en del av museumsreformen. I dag er det etablert seks konsoliderte museumssiidaer: Saemien Sijte, Árran julevsáme guovddáš/lulesamiske senter, Várdobáiki sámii guovddáš/samisk senter, Dávvi álbmogiid guovddáš/Senter for Nordlige folk, RiddoDuottarMuseat og Deanu ja Várjjat Museasiida/Tana- og Varanger Museumsiida/Tëan da Va'rijjel Mu'zeisiida.

De samiske museenes har hele tiden hatt posisjon som stabile samiske faginstusjoner med et bredt mandat. Siden da har de vært helt sentrale i Sametingets institusjons- og kulturpolitikk og har blitt høyt prioritert. Museene selv og museumsfeltet er i stor utvikling, og det er derfor nødvendig å peke ut noen prinsipper og strategier for Sametingets kommende museumspolitikk.

I Sametingets forvaltning av samisk kultur og kulturarv, herunder forvaltning av de samiske museene er det allsamiske perspektivet sentralt. Det kommer som en følge av at samene er ett folk og har rett til selvbestemmelse. Retten til selvbestemmelse omhandler ikke minst retten til å eie og forvalte egen kultur og kulturarv.

Dette prinsippdokumentet bygger på Sametingets melding om samiske museer fra 2004 og Sametingets museumspolitiske redegjørelse fra 2013. Andre relevante dokumenter er Mål- og behovsanalysen fra 2011 og rapporten *Bååstede – tilbakeføring av samisk kulturarv* fra 2012, *Sametingsmelding om samiske kulturinstitusjoner* (2013), i tillegg til de to redegjørelsene *Samisk immateriell kulturarv og UNESCO konvensjonen om vern av immateriell kulturarv* (2020), samt *Sametingsrådets redegjørelse om samisk kulturminnevern* (2020).

Samisk museumspolitikk er også tuftet på nasjonal kultur- og museumspolitikk. De meste relevante dokumentene i denne sammenheng er stortingsmeldingene *Framtidas museum* (2008-2009) og *Kulturens kraft* (2018). Regjeringen skal legges fram en stortingsmelding om museer i 2021 som også vil få betydning for samiske museer. Sametinget og de samiske museene har gitt innspill til meldingsarbeidet og kan be om konsultasjoner til relevante tiltak i meldingen.

De siste årene har det skjedd en positiv utvikling på den samiske kultur- og museumsfronten. De samiske institusjonenes, museenes, kunstnerens og kulturarbeidernes situasjon har blitt mer kjent i det nasjonale landskapet, det har blitt et større og bedre samarbeid mellom de ulike forvaltningsorganene og Sametinget har fått bedre dialog med nasjonale og regionale aktører. Ansatte ved de samiske museene oppnevnes til nasjonale og regionale styrever, råd og utvalg, og samiske temaer er stadig mer synlig på ulike formidlingssteder i Norge. For at denne positive utviklingen skal fortsette, og for å følge opp utviklingen på det kulturpolitiske feltet med kommende politiske styringsdokumenter og reorganisering på kulturfeltet, ser Sametingsrådet behov for å utvikle nye strategier for at de samiske museene skal utvikle seg faglig, økonomisk og organisatorisk i framtida.

Dette prinsippdokumentet viser dagens situasjon for de samiske museene og de utfordringer som ligger innen en rekke av deres arbeidsområder, og den vil skissere mål og strategier for de enkelte områdene.

2 Sammendrag

Sametingets politikk på museumsfeltet er tuftet på prinsippet om at samer har rett til å eie og forvalte egen kulturarv som en del av urfolksretten. Samtidig jobbes det etter et allsamisk perspektiv med felles utfordringer og mål for samisk kulturarv i samarbeid med Sametingene i Sverige og Finland.

Gjennom de nesten 20 årene siden Sametinget har hatt forvaltningen av samiske museer har Sametinget fulgt nasjonale og internasjonale lovverk og konvensjoner for fagfeltet. Det er ennå behov for å synliggjøre de utfordringer og muligheter som de samiske museene står overfor, og Sametinget viderefører arbeidet med å styrke de samiske museene framover.

Sametinget legger til grunn at de samiske museenes samfunnsrolle er fundamentet for en faglig virksomhet som gjør dem til sentrale institusjoner i de samiske samfunnene. Deres virksomhet skal legge grunnen for ytring og demokratarbeid, og de skal formidle bredt til nye og ulike grupper i

samfunnet. Ut fra dette perspektivet springer ulike fremtidsstrategier ut. For å kunne fortelle samiske historier til et større publikum bør det være et økt fokus på digitalisering og digital formidling. Om det utføres i samarbeid med det samiske kunst- og kulturfeltet, og er fokus på kulturøkonomi, kan det styrke museenes arbeid. Bruken av samiske språk er sentralt i dette arbeidet. Til grunn for samisk kulturarv og de samiske museenes arbeid er de samiske språkene som rommer mye kunnskap om fortid og samtid.

De samiske museene kommer i framtiden til å ha et større fokus på arbeidet med egne samiske kunstsamlinger, og det er nødvendig at det etableres et samisk kunstmuseumsnettverk. Bååstede-prosjektet har overført eiendomsretten av kulturhistoriske gjenstander fra Norsk folkemuseum/Kulturhistorisk museum til de samiske museene. Likevel befinner merparten av spesielt seremonielle gjenstander seg ved museer i utlandet, og det må ses hvordan man kan jobbe for en tilbakeføring fra utenlandske museer til Sápmi, dvs. i et internasjonalt perspektiv. De samiske museene har allerede kompetanse i forvaltning av kulturminner, og bør få en større rolle innen samisk kulturminne-, bygnings- og fartøyvern. De samiske samfunnene har høye forventninger til de samiske museene, og en av bærebjelkene i deres arbeid er å formidle samisk materiell og immateriell kulturarv. Derfor er det helt sentralt at de får ressurser nok til å formidle Bååstede-gjenstandene, som også er en del av arbeidet med árbediehtu.

For at de samiske museene og Sametinget skal lykkes med sitt faglige arbeid er det nødvendig med et godt kunnskapsgrunnlag. En vurdering av de samiske museene i samarbeid med Kulturrådet er en forutsetning for å kunne stake ut en mer framtidsrettet museumspolitik, samtidig som behovene synliggjøres. På grunn av den ressurskrevende jobben det er å drive en museumsvirksomhet holder Sametinget fast ved prinsippet om at det ikke skal etableres nye museumssiidaer. I noen tilfeller kan man vurdere å se på et samisk museumssamarbeid med norske museer uten at det innebærer en konsolidering.

Det er ikke bare det samiske samfunnets ansvar for å dokumentere og formidle samisk kunst og kultur. Også norske institusjoner har et slikt ansvar som en del av sin samfunnsrolle og samfunnsoppdrag. For at store og nasjonale og regionale institusjoner skal utføre dette ansvaret på en god måte er det ønskelig med samisk representasjon i styrene. Fylkeskommunenes økonomiske ansvar overfor de samiske museene må også bli tydeligere. Dette må speiles i den kommende stortingsmeldingen om museer som skal legges fram i 2021. Det er varslet at det trolig kommer forslag til en museumslov. Sametinget mener at det samiske samfunnets rett til å forvalte egen kulturarv på egne premisser og med tilstrekkelige rammevilkår må sikres i en museumslov.

Oppfølging av dette prinsippdokumentet vil bli fulgt opp i dialog med de samiske museene og Samisk museumslag/Samisk museumsnettverk.

3 Prinsipper for forvaltning av samisk kulturarv

Retten til selvbestemmelse og retten til egen kultur og kulturarv er sentrale pilarer i Sametingets politikk på kulturområdet. Retten til selvbestemmelse er anerkjent gjennom FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP) artikkel 3 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) art. 1.

FNs erklæring om urfolks rettigheter, art. 31 slår fast at «urfolk har rett til å bevare, ha kontroll med, verne og utvikle sin kulturarv og sin tradisjonelle kunnskap og sine kulturuttrykk. Folkeretten fastslår også at urfolk har rett til å delta i beslutningsprosesser, jf. ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater art. 6, art. 18 og 19 og Samt i UNDRIP art. 18, 19, og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 27.

Grunnloven § 108 pålegger statlige myndigheter en plikt til å legge til rette for at samene kan sikre og utvikle sin kultur, sine språk og sitt samfunnsliv. Det betyr at staten skal sikre at samene selv har mulighet til å forvalte egen kultur og kulturarv. Den nærmere samhandlingen mellom Sametinget og staten er konkretisert gjennom blant annet sameloven og konsultasjonsprosedyrer. I arbeidet med kulturarv er Sametinget opptatt av en god dialog og prosess mellom staten, Sametinget, museer, institusjoner og de direkte berørte samisk lokalsamfunn.

Sametinget har et allsamisk perspektiv og gjennom Samisk Parlamentarisk Råd (SPR) diskuteres det

felles utfordringer innen kultur- og kulturarvssektoren, selv om det i Sverige og Finland ikke er noen museer under Sametingenes forvaltning. SPRs grunnsyn er at Sametinget eller myndigheter i samarbeid med Sametinget, som samiske museer eller andre samiske institusjoner, skal ha ansvaret for spørsmål om samisk kulturarv. Samisk kulturarv som innehas av staten eller et annet offentlig organ, skal forvaltes av Sametinget eller av museer eller institusjoner i samarbeid med Sametinget.

Sametinget har i flere år arbeidet med UNESCOs konvensjon av 2003 om vern av immateriell kulturarv, som Norge har ratifisert i 2006. Arbeidet med samisk kulturarv gjennom de samiske museene er en vesentlig del av dette arbeidet. Dette vil også gjelde for arbeid med 1972 konvensjonen om verdens kultur- og naturarv. Helleristningene ved Jiepmaluokta i Alta er omfattet av denne konvensjonen og kulturarvområdet Ceavccageađge i Nesseby er foreslått tatt inn under denne konvensjonen.

I arbeidet med kulturarv utenfor Sápmi vil konvensjonen om ulovlig import, eksport og overføring av eiendomsrett til kulturhistoriske gjenstander av 1970, som Norge ratifiserte i 2007, være aktuell i arbeidet med tilbakeføringer av samisk kulturarv.

4 De samiske museene og Sametingets arbeid

Sametinget har siden 2002 hatt forvaltningsansvaret for samiske museer. I dag er det seks konsoliderte samiske museumssiidaer som har virkeområde fra Innlandet fylke i sør til den russiske grensen i nordøst, i tillegg til ansvaret for det skoltesamiske samfunnet i Finland og Russland. De samiske museene er relativt små sammenliknet med de fleste norske museer, og det er totalt 43 årsverk til disposisjon. Fire museer er organisert som stiftelse og to som aksjeselskap. De samiske museene bidrar med forskning, forvaltning og formidling av vår historie og kulturarv, og bidrar selvsagt også i dagens samfunnsdebatter og i framtidens fortellinger. De samiske museenes styrke er den lokale forankringen, samtidig som de er sentrale aktører i formidlingen av samenes felles fortelling.

Sametinget har i de nesten 20 årene som har gått fulgt opp de samiske museene gjennom en rekke strategidokumenter og i dialog med de samiske museene, Samisk museumslag/Samisk museumsnettverk og fylkeskommuner, Kulturrådet, Kulturdepartementet og andre offentlige instanser.

Sametingets siste museumspolitiske dokument er *Sametingets museumspolitiske redegjørelse* (2013) skisserer de utfordringer og satsninger som har vært for de samiske museene. En kort og ikke-fyllestgjørende presentasjon av måloppnåelsen samt en kort oversikt over museene beskrives i dette kapitlet.

4.1 Beskrivelse av de samiske museene

Dokumentasjonssenter i Máze

Sametinget ser viktigheten med å belyse historien om neddemningsplanene av den samiske bygda Máze. Neddemningsplanen av Kautokeino Alta vassdraget engasjerte svært mange og det ligger mange historier og fortellinger fra den tiden, som behøver å bli dokumentert, slik at historien ikke blir glemt. Allerede i 2009 bevilget Sametinget 200.000 kroner til RiddoDuottar museum øremerket et forprosjekt for Dokumentasjonssenter for saken. Sametinget ønsker å få fram disse historiene, og avsatte i Sametingets budsjett 2019 kr. 500 000 til ett forprosjekt, hvor Riddoduottarmuseat, ble innenfor rammen, engasjert til å samle inn individuelle historier og fortellinger fra den tiden. Disse blir dokumentert og arkivert i første omgang. Prosjektet fortsetter også i 2020, men i år har fokuset vært også å se på reorganisering av arbeidet med etablering av dokumentasjonssenteret i Máze. Sametinget har oppnevnt en referansegruppe for arbeidet, og en del av prosjektet blir å se på en samarbeidsmulighet for etablering av dokumentasjonssenteret. Referansegruppen skal på ett overordnet nivå komme med innspill til arbeidet, og vil danne grunnlag for ett framtidig dokumentasjonssenter.

Saemien Sijte – sørsamisk museum og kultursenter

Saemien Sijte -sørsamisk museum og kultursenter ligger i Snåsa kommune, Trøndelag, og ble etablert som en stiftelse i 2006. Museet har det museale ansvaret for det sørsamiske området i Norge, og har

som hovedmål å være en sterk faglig og kulturelt forankret institusjon for forvaltning, forskning, formidling og fornying av den sørsamiske kulturarven. Samtidig skal Saemien Sijte være en kulturinstitusjon som bidrar til å styrke sørsamisk identitet. Festivalen Tjakten Tjåanghko, som arrangeres annen hvert år, er viktig i denne sammenheng. Sørsamisk og norsk språk brukes i deres arbeid.

Saemien Sijte har spesielt god kompetanse innen samiske kulturminner, og samarbeider om flere forskningsprosjekter.

Et nytt museumsbygg med ny permanent utstilling er under oppføring, og skal stå ferdig til slutten av 2021. Målet er å gi besøkende økt kunnskap om sørsamisk kultur, historie, samfunn og språk.

Árran - Julevsáme guovdásj/ Lulesamisk senter

Árran – Julevsame guovdásj/Lulesamisk senter er en stiftelse opprettet av Staten v/Kommunaldepartementet, Nordland fylkeskommune og tidligere Tysfjord kommune. Formålet er å eie og drive Árran som en nasjonal samisk institusjon for å sikre, utvikle og videreføre lulesamisk kultur, språk og samfunnsliv. Virksomheten driver både museum, kulturhus, språksenter og barnehage. Árran benytter lulesamisk og norsk i sin virksomhet.

Museumsvirksomheten samler, bevarer, forsker på og formidler materielle og immaterielle vitnesbyrd om mennesker og miljø. Árran har museumsansvar for lulesamisk og pitesamisk område. Árran har hatt fokus på deres samfunnsrolle, og har jobbet mye med vanskelige historier.

Museet er under ombygging for å kunne ta imot gjenstander fra Bååstede-prosjektet. De har også nylig tatt imot Hans Ragnar Mathisens kunstsamling og arkiv, som består av flere tusen nummer.

Várdobáiki Sámi guovddáš/Várdobáiki samiske senter

Selskapet Várdobáiki AS er et samisk senter med formål å videreføre samisk språk, kultur og samfunnsliv i regionen. Aksjene er eid av Sametinget, kommunene Ballangen, Evenes, Gratangen, Narvik, Salangen, Skånland og Tjeldsund, samt sameforeninger og private. Várdobáiki er et museum, kulturhus og språksenter, og driver helseprosjekter. Várdobáiki museum skal ivareta markasamisk, sjøsamisk og reindriftsamisk kulturarv i regionen. Várdobáiki benytter nordsamisk og norsk i sitt arbeid.

Sentret er etablert i nye lokaler i Evenskjer. Det arbeides med en basisutstilling og istandsetting av magasiner og formidlingslokaler, noe som gjør at museet kan realisere en helårlig faglig formidling av samisk kulturarv. Gjenstandene fra Bååstede-prosjektet vil være en viktig del av gjenstandssamlingen. Gállogiedde samiske friluftsmuseum er en del av Várdobáiki, og senteret arbeider med bygningsvernprosjekter, inkludert kurs.

Davvi álbmogiid guovddáš / Senter for nordlige folk

Davvi álbmogiid guovddáš OS/ Senter for nordlige folk AS er et samisk kulturhus, museum og urfolkssenter med Sápmi og nordområdene som arbeidsområde. Senteret skal bidra til å øke forståelsen for urfolk gjennom å formidle kunnskap om nordlige urfolk, og styrke og utvikle sjøsamisk språk, kunst og kultur. Senteret har eget bygg i Manndalen i Kåfjord kommune, og driver et museum og kulturhus med sjøsamisk kjøkken. Senteret benytter nordsamisk og norsk i virksomheten. Dálááiggi musea - Samtidsmuseet skal dokumentere og kommunisere nordlige urfolks kunst- og kulturuttrykk og samtidshistorier, med utgangspunkt i regionale samiske kulturer og historier i området i nordlige og midtre deler av Troms. Dette gjøres i samarbeid med lokalbefolkningen og andre arktiske urfolk.

Senteret formidler på digitale plattformer og basisutstillingen *Mii* sammen med temporære utstillinger. Det planlegges en ombygging for å kunne å motta gjenstander fra Bååstede-prosjektet og formidling av Nils Aslak Valkeapääs kunst.

RiddoDuottarMuseat

RiddoDuottarMuseat (RDM) er en privat stiftelse opprettet av Kautokeino og Porsanger kommuner, Stiftelsen De Samiske samlinger (Karasjok) og Stiftelsen Kokelv sjøsamiske museum (Kvalsund). RDM formidler samisk innlandskultur, reindrift, sjøsamisk kultur og møtet mellom samisk, kvensk og norsk kultur.

Museet driver fire museer. Virksomheten spenner fra kulturhistorie, bygningsvern, samisk museumsterminologi, digitalisering og samisk kulturarv. Museet forvalter også Sametingets kunstsamling og låner ut kunstverk til en rekke museer i inn- og utland. Nordsamisk, kvensk og norsk brukes daglig i deres virksomhet.

Sentralt i arbeidet til RDM står planlegging av et Samisk kunstmuseum (se kap. 8).

Deanu ja Várjjat Museasiida - Tana og Varanger Museumssiida/Tëan da Va'rrjel Mu'zeisiida
Stiftelsen Deanu ja Várjjat Museasiida - Tana og Varanger Museumssiida/Tëan da Va'rrjel Mu'zeisiida er et driftsselskap for Deanu Musea/Tana Museum (Tana), Várjjat Sámi Musea/Varanger Samiske Museum (Nesseby), Saviomusea/Saviomuseet og Ávv- Saa'mi Mu'zei/Skoltesamisk museum (de to siste i Sør-Varanger kommune).

Formålet er å bidra til at samisk identitet, språk og kulturtradisjoner dokumenteres, synliggjøres og utvikles. Dette gjøres gjennom dokumentasjon, bevaring, innsamling, formidling og forskning. Tana og Varanger museumssiida har sammen med Deanu musea også ansvar for den elvesamiske kulturen, en kultur som viser seg å være lite kjent. Det arbeides med å få på plass et nytt museumsbygg der formidling, forvaltning, forskning og fornying kan finne sted. Museumsenheten gjennomfører skjøtsel på Ceavccageađge/Mortensnes kulturminneområde og i Skoltebyen i Neiden. Siidaen er vertskap for det årlige Vuonnamárkan i Varangerbotn og deltar i internasjonalt arbeid, spesielt i Barentsregionen. Nordsamisk, skoltesamisk, norsk og finsk språk brukes i deres virksomhet.

4.2 Sametingets museumspolitiske redegjørelse 2013

Sametinget la i 2013 fram Museumspolitiske redegjørelse. Den beskrev noen framtidige utfordringer som oppfølging av konsolideringen, finansiering av tilbakeføringssaken Bååstede, investeringsbehov ved de samiske museene, og sist men ikke minst faglig utvikling for å bygge museene sterke innen områdene forvaltning, forskning, formidling og fornying.

På grunnlag av disse utfordringene ble følgende mål for det framtidige museumspolitiske arbeidet skissert:

- Samiske museer fungerer som faglig sterke institusjoner
- De samiske museene har en felles identitet som samiske museer
- De samiske museene får bedre økonomiske rammer
- De samiske museene jobber etter de 4 F'ene; Forvaltning, Forskning, Formidling og Fornyning.

Målene skulle følges opp i dialog og samarbeid med de samiske museene, Samisk museumsnettverk og Samisk museumslag, og følgende strategier var sentrale i dette arbeidet:

- Gjennom budsjettforhandlinger vil Sametinget arbeide for en budsjettmessig styrking av de samiske museene. Det er sentralt at de samiske museene blir involvert i arbeidet med styrking av budsjettene til de samiske museene.
- Sametinget vil være tydelig på at de samiske museene også i framtida skal drives og forvaltes innenfor rammene av de konsoliderte enhetene.
- De samiske museene får større ansvar og oppgaver innenfor kulturminnevernet. Herunder også at noen samiske museer får samme rolle som regionmuseene i forhold til forvaltninga av løse kulturminner. Det forutsetter at museene bygger opp eller har fast kulturminnefaglig kompetanse
- Sametinget vil ta et koordineringsansvar for at samiske gjenstander tilbakeføres fra Norsk folkemuseum/Kulturhistorisk museum til de samiske museene. Sametinget kan ikke alene finansiere dette prosjektet og det forventes at sentrale myndigheter også bidrar sterkt.
- Sametinget vil fortsette arbeidet med å sikre at de samiske museene har tilfredsstillende magasiner og utstillingslokaler. I særdeleshet for at tilbakeføringsprosjektet Bååstede skal kunne realiseres.
- Sametinget vil bidra til at Samisk museumsnettverk og Samisk museumslag styrkes. Det forventes samtidig at arbeidet med faglig utvikling og styrking koordineres mellom de to nettverkene/lagene og opp mot Norsk Kulturråd.

Det har ikke vært gjennomført en systematisk gjennomgang av måloppnåelsen. Likevel ser vi at de samiske museene har jobbet godt, og at de gjør en solid faglig innsats på flere områder. Den samiske museumsvirksomheten pågår innenfor rammene av de konsoliderte museumsenhetene, og det er nok brede enighet om at museumsfaglig arbeid må gjennomføres og styrkes i dette faglige fellesskapet. Bååstede-prosjektet har kommet langt og vi er innen tidsplanen. Overføringen av eiendomsretten er gjennomført, men det gjenstår å sikre magasin- og utstillingslokaler. Sametinget har finansiert stort sett hele dette arbeidet alene, og har prioritert dette arbeidet høyt. Noen museer, som Árran og Várdobáiki har fått økonomisk støtte til oppgradering av magasiner og utstillingsarealer. Målsetningen om at de samiske museene skulle få bedre økonomiske rammer har ikke blitt oppfylt, trass i Sametingets arbeid opp mot sentrale myndigheter og Sametingets prioriteringer over eget

budsjett. Museene har sågar vært prosentuelet «budsjettvinnere» i Sametingets arbeid. Sametinget har styrket Samisk museums­lag og Samisk museumsnettverk økonomisk på grunn av det viktige museumspolitiske og faglige samarbeidet som skjer i disse foraene. Dette samarbeidet kan fremdeles styrkes ytterligere før de samiske museene skal framstå med en slags felles identitet eller visuell profil.

Det gjenstår ennå noe arbeid før de samiske museene får større ansvar og oppgaver innenfor kulturminnevernet.

Disse utfordringene og målene som skisseres over er fremdeles aktuelle for Sametingets fortsatte politikk og satsninger innen det samiske museumsvesenet i de kommende årene. I de følgende kapitlene vil disse og flere andre utfordringer beskrives.

5 Museenes samfunnsrolle

Museenes samfunnsrolle har vært diskutert bredt de siste årene. Museenes rolle i samfunnet er i utvikling, og det reiser nye etiske problemstillinger. Mens man tidligere kanskje i større grad hadde gjenstandene i sentrum, er det i dag et større fokus på menneskene bak og deres historier. Hva synes samfunnet er viktig å fortelle? Hvem sine historier skal fortelles? Hvordan slår personvernet inn i museenes arbeid? Det er en rekke slike problemstillinger som gjør at museene må gjøre andre og flere vurderinger enn tidligere. Her har de samiske museene jobbet med slike problemstillinger siden samiske historier i liten grad har vært formidlet av samene selv. Hvordan slike historier kan bli fortalt på en representativ måte der menneskers erfaringer legges til grunn har de samiske museene erfaringer med.

Et samisk museum er i noen regioner ofte den eneste samiske institusjonen, noe som medfører at de ofte får og påtar seg større og andre oppgaver enn sine norske søsterinstitusjoner. Flere har også en kulturhusfunksjon med ulike aktiviteter som skal styrke og formidle samisk historie, språk og samfunnsliv. De gjennomfører ulike kunst- og kulturarrangementer, kurs og prosjekter, og kan ha virksomheter som samiske språksentra, helse, barnehage og festival i sin portefølje. De fungerer som en slags møteplass der også lag og foreninger kan avholde sine aktiviteter. De er delvis aktive i samfunnsdebatten og ønsker å sette ulike samfunnsaktuelle saker på agendaen. Dette fokuset på museenes *samfunnsrolle* er sentral i nyere tids diskurs, det vil si at museene tar en aktiv rolle i samfunnsdebatten og i de samfunnene de virker i. De bidrar i en demokratiseringsprosess, der de samiske samfunnene også bidrar med sine stemmer. I en urfolkskontekst kan man si at det er en del av en dekoloniseringsprosess, der også samiske stemmer blir hørt i et samfunn der urfolks kultur og historie har blitt oversett og ignorert.

Når museene tar en slik aktiv samfunnsrolle kan de derigjennom få tillitt i lokalsamfunnene. Et eksempel er Árran lulesamiske senter har de siste årene jobbet med tabubelagte temaer og er i dag representert i den nasjonale sannhets- og forsoningskommisjonen som skal granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner.

Sametinget og de samiske samfunnene har høye forventninger til museene, og de har stor betydning for lokalbefolkningen. Museene må fortelle de lokale historiene, og museenes legitimitet og omdømme er avhengig av denne tilliten. I møte med utfordringer i møte med f.eks. reiselivsnæringen og den digitale utviklingen (og muligheten) kan det reises etiske spørsmål, som f.eks. dilemmaet mellom tilgjengeliggjøring og misbruk av samisk kultur.

Utfordringer

Målet er å øke museenes samfunnsrelevans og publikumtilstrømming også til nye samfunnslag og aldersgrupper, også til det norske samfunnet. Det vil innebære å løfte fram utfordringer, og å stille kritiske spørsmål i det samiske samfunnet og samfunnet for øvrig. Derfor er det nødvendig å jobbe systematisk og jevnlig med samfunnsrolleperspektivet innen alle deler av museumsvirksomheten; som formidling, samlingsforvaltning og forskning. Samfunnsrolleperspektivet er med andre ord ikke et «tillegg» eller noe man skal gjøre etter at andre oppgaver er gjennomført, men skal være en rød tråd i den daglige virksomheten.

Mål og strategier

- Samfunnsrolleperspektivet er et arbeid som fortsatt må ivaretas og utvikles av de samiske museene
- Sametingets gjennomgang av virkemiddelpolitikken vil også ha et samfunnsrolleperspektiv.
- I arbeidet med samfunnsrolleperspektivet er det nødvendig å styrke arbeidet med samiske språk

6 Oppfølging av Bååstede – tilbakeføring av samisk kulturarv

Gjenstandene i Bååstede-prosjektet er fordelt, og om lag 1600 gjenstander er juridisk overført til de samiske museene. Bååstede-materialet inneholder ikke humant materiale, og er avgrenset til kun kulturhistoriske gjenstander, inklusive flere seremonielle gjenstander. 19. juni 2019 fant det sted en historisk begivenhet i Guovdageaidnu, da Sametingspresident Aili Keskitalo undertegnet overføringsavtalene av samisk gjenstandsmateriale fra Norsk folkemuseum og Kulturhistorisk museum til de seks konsoliderte samiske museene. Den fysiske tilbakeføringen til de samiske museene blir derimot ikke gjennomført før det er tilfredsstillende magasiner og formidlingslokaler, noe som krever at finansieringen er sikret. Ett unntak er gjenstandene som tilhører Ávv Saa'mi mu'zei/Skoltesamisk museum (del av Tana og Varanger museumssiida), de er allerede utstilt i basisutstillinga som åpnet i 2017.

Sametinget har omtrent alene finansiert arbeidet med kommisjonsarbeidet og de administrative kostandene som Norsk folkemuseum har hatt siden 2015, og har ikke økonomiske rammer for å fullføre prosjektet med transport, magasinering og utstilling. Det er behov for offentlig medfinansiering for å kunne løse dette.

Gjennom prosjektet *Bååstede* ble prinsippet om at samisk kulturarv må forvaltes av det samiske samfunnet etablert. Et viktig utgangspunkt for Bååstede-prosjektet har vært retten til å forvalte og formidle sin egen kulturarv på egne premisser gjennom egen kultur- og virkelighetsforståelse. Målet er at samiske samfunn kan få se sin kulturarv utstilt og tilgjengeliggjort ved de samiske museene. De samiske museene blir derigjennom er viktige kunnskapsbaser for materiell og immateriell kulturarv, samiske språk og samisk kulturhistorie.

Det er noen konkrete tilbakeføringsdiskusjoner som pågår i dag. Saemien Sijte jobber for å tilbakeføre Frøyningfjelltromma som var til låns under jubileet Tråante 2017. Denne tromma har kjente sørsamiske eiere og ble beslaglagt i 1723 og ligger i dag i Meiningen, Tyskland. RiddoDuottarMuseat arbeider for å få tilbakeført Anders Poulsens tromme som ble konfiskert i 1692 og i dag er i Nasjonalmuseet i Københavns eie. Begge disse to seremonielle gjenstandene er bortført og påstås eid av museer i utlandet. I realiteten skal de eies og forvaltes av det samiske samfunnet siden de er en del av den samiske kulturarven.

Utfordringer

For å kunne slutføre Bååstede er det behov for midler til pakking, konservering, transport, magasinering og formidling. Museene er små og har ikke alle teknisk kompetanse og fagkompetanse og må kjøpe endel tjenester. Det er derfor behov for stillinger innen f.eks. teknisk konservatorkompetanse.

Det er i tillegg et stort behov for et skikkelig økonomisk løft for oppgradering av magasiner og utstillingsfasiliteter.

Over hele verden pågår det repatrieringsprosesser der nasjoner og land får tilbakeført gjenstander som har blitt bortført og i dag ligger ved museer i utlandet. Flere tusen kulturhistoriske gjenstander fra hele Sápmi befinner seg ved ulike museer i Norden og Europa. For eksempel ligger de fleste samiske trommene utenfor Sápmi. Det er ønske fra det samiske samfunnet at mange av disse samiske gjenstandene, spesielt de seremonielle, blir tilbakeført.

FNs ekspertmekanisme for urfolks rettigheter (EMRIP) skal rapportere om FNs Urfolkserklæring. Rapporten vil fokusere på repatriering av seremonielle gjenstander og menneskelevninger. Sametinget har bidratt med en rapport om utfordringer knyttet til repatriering av samisk kulturarv.

Mål og strategier

- Bååstede-prosjektet må i samarbeid med sentrale og regionale myndigheter fullføres på en tilfredsstillende måte.
- Det er behov for å vurdere om det bør igangsettes ytterligere tilbakeføringsprosesser fra museer i Norge til de samiske museene, et slags *Bååstede 2.0*. Norske museer bes om å lage en oversikt over samiske gjenstander i deres forvaltning.
- Samisk Parlamentarisk Råd (SPR) er enige om prinsippene om tilbakeføring og ser på mulighetene for å behandle en sak om tilbakeføring av kulturhistorisk materiale fra gjenstandssamlinger i utlandet til samiske museer i Norge, samt til Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum (SVE) og Siida Sámi Musea (FIN).
- Samiske museer må gjøres i stand til å ta imot seremonielle gjenstander fra museer utenfor Sápmi.

7 Museene og kulturminnevern

Sametingets plenum behandlet i 2020 «*Sametingsrådets redegjørelse om samisk kulturminnevern*». Redegjørelsen skisserer noen problemstillinger knyttet til bl.a. forvaltning av samiske kulturminner, bygninger og grav- og skjelettmateriale. Dette berører i stor grad de samiske museene som jobber med flere av disse fagområdene som en del av den ordinære virksomheten.

Sametinget har forvaltningsansvar for samiske kulturminner og samisk bygningsvern. Det har vært en jevn økende tilkomst av arkeologiske kulturminner og ny kunnskap. Sametinget har de siste årene registrert over 900 samiske bygninger gjennom et bygningsvernprosjekt, og man har fått god oversikt over hvilke utfordringer disse vil stå overfor. Sametinget har også forvaltningsansvar for skjøtsel og formidling av kulturmiljøene i Skoltebyen i Neiden og på Ceavccageađge/Mortensnes i Nesseby, mens det er Tana og Varanger museumssiida som er ansvarlig for den daglige skjøtselen. Flere samiske museer har i årtier registrert og formidlet samiske kulturminner, hellige steder og stedsnavn, samt at de har samisk bygningsvern som en del av sin virksomhet. Museene arrangerer kurs og engasjerer lokale kjentfolk og historieinteresserte, ofte i samarbeid med lag og foreninger. De er derigjennom med på å videreføre kunnskapen om den samiske lokalhistorien, samt materiell og immateriell kulturarv, til nye generasjoner.

Sametingets redegjørelse om samisk kulturminnevern vurderer å tilbakeføre samiske skjeletter fra Anatomisk institutt via de universitetsmuseene, og til samiske museer. Denne diskusjonen har ennå ikke blitt løftet av de samiske museene. Å tilbakeføre gjenstander eller gravmateriale er utfordrende både etisk, faglig og ressursmessig. De erfaringer som høstes gjennom Bååstede-prosjektet må tas med i disse vurderingene.

Utfordringer

De samiske museene har ikke jobbet mye med samiske fartøyer, men det er et område som er nødvendig å jobbe mer strategisk med. Sametinget får fra 2020 dette forvaltningsansvaret, og det er naturlig at det er tett dialog og samarbeid med blant annet de samiske museene.

For de samiske museene som har kulturhistoriske bygg som de eier og/eller forvalter på vegne av andre, er det en utfordring at det er mangel på tradisjonell handverkskompetanse innen samisk byggeskikk, og rekrutteringen er liten. Det finnes noen fagutdanninger rundt om i landet, men kjennskapen om og rekruttering til disse er mangelfull. Det har vært arrangert mindre kurs, som f.eks. i samarbeid med Várdobáiki, men disse er av kortvarig karakter og gir ingen formell kompetanse.

Det er et faglig, organisatorisk og forvaltningsmessig skille mellom kulturminnevernet og museumsfeltet på alle forvaltningsnivåer. En utfordring er at museene som eier og/eller forvalter samiske kulturminner, bygninger og fartøyer ikke har tilgang til samme finansieringskilder som eiere av private bygg. Riksantikvaren har støtteordninger der eiere av private bygg kan søke, men museer som offentlige institusjoner ikke kan søke. Det er heller ikke krav om at private bygg skal holde åpne dører for å viderefremme kulturarven som f.eks. byggeskikk. Resultatet er et stort etterslep på restaurerings- og vedlikeholdskostnader for kulturhistoriske bygg i musealt eie. Det er et paradoks siden det er museumsvesenet som har en helhetlig satsning på tradisjonskunnskap, og som formidler denne kulturarven til publikum.

I dag har ikke de samiske museene noen rolle ved funn av samiske kulturhistoriske gjenstander i naturen i forbindelse med f.eks. en kulturminneregistrering. Ved et funn av en løs samisk gjenstand anses den av staten som dens eiendom og må sendes inn til et av regionmuseene (f.eks. Tromsø museum) som har et slikt forvaltningsansvar for løse samiske kulturminner, jf. Kulturminneloven §12. Sametinget mener at samiske løsfunn er samenes kulturarv og skal eies og forvaltes av det samiske samfunnet. I 2010 ble det funnet restene av en gievrie (tromme) i Røyrvik, Trøndelag. Denne ble hentet ned og fraktet til oppbevaring ved Vitenskapsmuseet i Trondheim fordi den etter Kulturminneloven er statens eiendom. Den kan ikke kunne forvaltes og formidles av et samisk museum som Saemien Sijte om ikke en særskilt avtale inngås. Løsfunn som kommer fram under arkeologiske utgravinger omfattes ikke av dette.

Mål og strategier

- Sametingets forvaltningsansvar for samisk fartøyvern utføres i tett dialog og samarbeid med de samiske museene og andre relevante samiske faginstusjoner.
- Sametinget tar initiativ til arbeid med å få laget en fartøyvernplan
- Sametingets forvaltningsansvar for dels kulturminner og dels samiske museer ses på i sammenheng, og det jobbes mer strategisk for et økt samarbeid mellom disse fagområdene.
- De samiske museene, som har samisk kulturminne-, bygnings- og fartøyvern som en del av sin virksomhet, får en mer tydelig rolle på disse områdene.
- Sametinget og de samiske museene samarbeider med andre aktører for å finne løsninger for økt handverkskompetanse innen samisk byggeskikk.
- Arbeide for en endring av Kulturminneloven slik at funn av samiske kulturhistoriske gjenstander framkommet i forbindelse med kulturminneregistreringer skal eies og forvaltes av de samiske museene.
- Det vil utarbeides en oppfølgingssak om museenes rolle i det samiske kulturminnevernet.

8 Immateriell kulturarv og árbediehtu

Den samiske kulturarven forteller oss hvem vi er, hvem vi har vært, og hvem vi ønsker å være. Derfor er det viktig å ta vare på denne kunnskapen, forvalte og synliggjøre den på en måte de neste generasjonene kan anerkjenne og være stolte av. De samiske museene har en viktig rolle i dokumentasjon og videreføring av samisk kulturarv.

I samisk sammenheng er kulturarv en del av samtidens samiske kultur. Den praktiseres og utøves i dagliglivet, omtrent nesten på samme måte som for flere generasjoner siden, men også med de tilpasninger og moderniseringer som til enhver tid er nødvendige.

8.1 Immateriell kulturarv

Sametinget har i flere år arbeidet med UNESCOs konvensjonen av 2003 om vern av immateriell kulturarv (Intangible Cultural Heritage), som Norge ratifiserte i 2006. Denne konvensjonen definerer immateriell kulturarv på følgende måte:

“Immateriell kulturarv er den praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap, ferdigheter – samt tilhørende instrumenter, gjenstander, kulturgjenstander og kulturelle rom, som samfunn, grupper, og i noen tilfeller enkeltpersoner anerkjenner som en del av sin kulturarv. Denne immaterielle kulturarven, som er overført fra generasjon til generasjon, blir stadig gjenskapt av samfunn og grupper i forhold til deres miljø, i samspill med naturen og med historien og gir en følelse av identitet og kontinuitet (...)”

UNESCO har tatt utgangspunkt i at det finnes en samlet kulturarv som tilkommer menneskeheten i sin helhet, og er organisert rundt listeinnskrivelse av immateriell kulturarv. Listeføringen foregår på nasjonalt (inventorying) og internasjonalt (inscriptions of elements) nivå. NGO'ene er viktige i vernearbeidet, både med synliggjøring, dokumentasjon, kurs/undervisning, utvikling av metodikk, og er sentrale i nominasjonsprosessene til listene.

I mars 2020 behandlet Sametingets plenum to saker der samisk kulturarv står sentralt. Den ene saken var redegjørelse om samisk kulturminnevern (omtalt i kap. 4). Den andre var sak 9/20 «*Samisk*

immateriell kulturarv og UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv». Sametingets plenum vedtok følgende:

«Samisk selvbestemmelse er grunnleggende i saker om samisk kulturarv. Sametinget vil i oppfølgingen av arbeidet med samisk immateriell kulturarv og Unesco konvensjonen om vern av immateriell kulturarv i allsamisk sammenheng arbeide ut fra følgende:

1. Etablering av en felles-samisk liste over samisk immateriell kulturarv i samarbeid med Samisk parlamentarisk råd.
2. Støtte opp om samiske ikke-statlige organisasjoner/NGO'er og eventuelle søknader om akkreditering til Unesco under immateriell kulturarv konvensjonen.
3. Videreføre arbeidet med samisk immateriell kulturarv lokalt, regionalt, nasjonalt (all-samisk) og internasjonalt.»

Sistnevnte sak sier at en sentral visjon for Sametinget er at den immaterielle kulturarven skal fortsette å være levende kulturarv i dag og for framtida. Dette fordrer at den immaterielle kulturarven utøves og videreføres til nye generasjoner. Dette har tradisjonelt foregått i det daglige liv, i familier, slekter, siidaer og lokalsamfunn. Den immaterielle kulturarven er ikke alltid håndfast i sitt uttrykk, men like viktig og altomgripende.

8.2 Árbodiehtu

Árbodiehtu er et nordsamisk begrep på tradisjonell kollektiv kunnskap. Sametinget har over flere år arbeidet med hvordan árbodiehtu skal kunne være relevant kunnskap og praksis, og hvordan denne kunnskapen skal kunne forvaltes. Her inngår overføring av kunnskap og praksis til kommende generasjoner. Samiske barnehager, skoler, utdanningsinstitusjoner, museer og andre jobber med árbodiehtu som en del av sin virksomhet.

Sametingsrådet har satt ned en arbeidsgruppe som skal legge fram forslag til en framtidig forvaltning av árbodiehtu. Arbeidsgruppen skal også foreslå mulige finansieringsordninger for den fremtidige forvaltningen. Det legges til grunn at arbeidsgruppa har dialog med aktuelle aktører som jobber med en slik tematikk. De samiske museene er representerte med tre av fem representanter i arbeidsgruppa. *Sametingsrådets redegjørelse om arbeidet med árbodiehtu (2016)* danner grunnlaget for arbeidet.

Ulike parter kan ha ulik forståelse av begrepet árbodiehtu siden det rommer immateriell og materiell kulturarv og tradisjonskunnskap, men også kulturminnevern, og der de samiske språkene er sentrale. Derfor er det viktig at partene samarbeider på tvers av de ulike perspektivene og forståelsesrammene.

Mål og strategier

- Sametinget vil følge opp plenumssak 09/20 «*Samisk immateriell kulturarv og UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv*».
- Sametinget vil følge opp arbeidet med árbodiehtu, der de samiske museene har en sentral rolle.

9 Samiske kunstsamlinger

Kunst kan på mange måter utfordre og formidle fortid, samtid og framtid. Kunsten kan være grensesprengende og kombinere kunst og kunsthåndverk, mellom generasjoner og over landegrenser. Samisk kunst og samiske kunstnere nyter i dag stadig større oppmerksomhet og anerkjennelse nasjonalt og internasjonalt. Spesielt de siste 5 årene har samiske kunstnere opplevd særlig internasjonal oppmerksomhet gjennom *Documenta 14*, på Venezia biennalen i Italia og på bokmessen i Frankfurt i Tyskland. Også i Dronning Sonjas Kunststall ble det i 2019 vist en stor samisk utstilling kunst fra både norsk, svensk og finsk side av Sápmi kalt «*Historier. Tre generasjoner samiske kunstnere*».

Samisk kunst er et av fagområdene for samiske museer, det være seg i form av forvaltning av egne kunstsamlinger eller i form av enkeltutstillinger i samarbeid med andre kunstinstitusjoner og/eller samiske kunstnere. I dag er det to samiske museer som jobber med samisk kunst. Savio-museet i

Kirkenes dokumenterer og formidler John Andreas Savios kunst. Sør-Varanger kommune eier en betydelig samling av John Savios kunst. Det andre museet som forvalter samisk kunst er RiddoDuottarMuseat kunstsamling som forvalter Sametingets innkjøpsordning for samisk kunst. I tillegg har Árran tatt imot den omfattende kunstsamlingen til Hans Ragnar Mathisen og er i ferd med å bygge tilfredsstillende magasiner, og Senter for nordlige folk arbeider med planer om å kunne huse kunst etter Nils Aslak Valkeapää. De andre samiske museene har mindre kunstsamlinger, men har ikke skilt ut disse fra den ordinære gjenstandssamlingen. Det vil antagelig være en betydelig aksesjon av enkeltverk og større kunstsamlinger både fra privat og offentlig eie i årene som kommer.

De siste tiårene har samiske kunstnere vært med på å sette samiske rettigheter på dagsorden, og vi opplever at kunstens uttrykk ofte når lengre enn ord. På tross av de omfattende samlingene samisk kunst som finnes, finnes det ikke et eget samisk kunstmuseum, noe de samiske kunstnerne, det samiske samfunnet og Sametinget lenge har arbeidet for å etablere. Det prisvinnende samarbeidsprosjektet mellom RiddoDuottarMuseat og Nordnorsk Kunstmuseum «*There is no Sámi Dáiddamusea*» satte for alvor fokuset på denne problematikken. «Det samiske kunstmuseet» i Tromsø opplevde en enorm publikumstilstrømning og viste viktigheten av at norske institusjoner tar ansvar for samisk kunst. På denne måten oppfattes som relevante og aktuelle, de oppfyller sin samfunnsrolle og samfunnsansvar, og er arena for demokrati og meningsytring.

Utfordringer

Samiske miljøer og institusjoner har de siste årenes hatt fokus på viktigheten av formidling av samisk kunst, og i dialog med norske institusjoner, kunstmiljøer og museer har det ført til et noe hyppigere formidlingstilbud av samisk kunst på ulike arenaer. Kulturdepartementets rapport «*Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge*» sier at over 60 spurte kulturinstitusjoner i Norge sier at samisk kunst og kultur «(...) angår kun et samisk publikum og at initiativet til samarbeid bør komme fra samiske aktører og miljø». Dette oppleves som utfordrende av samiske kunstnere at de selv må ta ansvar for at samisk kunst skal formidles på ulike arenaer i landet. Det er et ansvar som må tas av institusjonene selv. Samisk kunst må dels vurderes ut fra kunstens verdi i seg selv, og dels ses i lys av en urfolksdimensjon. Sist men ikke minst vil Sametinget peke på de nasjonale institusjonenes ansvar for å formidle hele Norges kunst- og kulturhistorie med det mangfoldet det innebærer, og det ansvaret som kommer av det samiske folks status.

RiddoDuottarMuseat forvalter Sametingets innkjøpsordning for kunst som beløper seg til 350 000 pr år, i tillegg til administrative kostnader. Kunstsamlinga er magasinert i midlertidige lokaler uten mulighet for formidling eller utstillinger. Samlinga vil øke de kommende årene og det er behov for å finne en verdig løsning. I oktober 2019 ble en mulighetsstudie for Samisk kunstmuseum knyttet til RiddoDuottarMuseat i Karasjok ferdigstilt. Utredningen omfatter vurdering av nybygg vs. rehabilitering/tilbygg av eksisterende bygningsmasse, samt ulike varianter av samlokalisering og samhandling mellom kunstmagasinet og De samiske samlinger på den ene siden og Samisk Senter for Samtidkunst på den andre siden. Det forslås at man ikke går videre med alternativene med Samisk Senter for Samtidkunst fordi det ikke er en statlig institusjon, og samlokalisering av RiddoDuottarMuseat og Samisk Senter for Samtidkunst vil kunne ha noen formelle og økonomiske sider som ikke er utredet. En samlokalisering av et kunstmuseum og et kunstgalleri (som omfatter salg) kan også innebære noen utfordringer knyttet til identitet og andre hensyn. Sámi Dáiddačeahppi Searvi har også signalisert et sterkt behov for å beholde er fri og uavhengig posisjon for sin gallerivirksomhet innenfor det samiske kunstmiljøet, uten å være koblet til et museum.

Neste fase (forprosjektfasen) må avklares, og Sametingsrådet har bedt Kulturdepartementet om en ytterligere utredning og kostnadsberegning av ulike tekniske varianter. Det innebærer:

- et såkalt 0-alternativ uten nytt bygg
- dagens bygg + nytt tilbygg
- deler av dagens bygg i tillegg til dagens bygg (som representerer den spesielle historien og utsmykningen som er knyttet til bygget) + nytt større tilbygg
- å rive dagens bygg og bygget helt nytt bygg

De samiske museene har i dag ikke økonomiske ressurser, store nok og tilfredsstillende fysiske arealer og kunstfaglig kompetanse til å forvalte visuell kunst. Når de samiske museenes kunstsamlinger vokser reiser spørsmålet seg om hvordan vi organiserer disse. Museer som Várdobáiki og Saemien Sijte har og får nye bygg og skal bygge opp basisutstillinger, der samisk kunst

bør inngå naturlig i formidlingen. Dette er spennende og krever gode nettverk og godt samarbeid med andre museer med tanke på faglig ekspertise innen forvaltning, forskning og formidling, samtidig som det må samarbeides om magasiner og utstillingsfasiliteter.

Sametinget ser for seg at Samisk kunstmuseum har et overordna ansvar for samiske kunstsamlinger ved de samiske museene på grunn av deres kunstkompetanse og framtidige kapasitet, men at det kan være lokale løsninger og ansvarsfordelinger. Samisk Kunstmuseum vil være viktig i museenes arbeid med samisk kunst, særlig med kompetanse og kapasitet som kan deles med andre museer. Det kreves en mer langsiktig strategi i arbeidet med forvaltning av samisk visuell kunst, og Sametinget vil utarbeide en oppfølgingssak for samisk visuell kunst.

Museene er historiefortellere, noe som krever høy kompetanse inne formidling. Det er satt i gang en tverrinstitusjonell arbeidsgruppe bestående av Samisk kunstnerråd og Office for Contemporary Art (OCA) for å se på muligheter for å øke kunstkuratorkompetansen ved samiske kulturinstitusjoner. Et samarbeid mellom de samiske museene vil være positivt. På kort sikt er et av forslagene å initiere en kuratorgruppe bestående av både erfarne og mindre erfarne kuratorer samt traineer som kan jobbe med institusjoner for å se hvordan man kan kuratere samlinger. På lang sikt vil det være et mål om å oppnå et utdanningsløp for samiske kuratorer som vil være tverrinstitusjonelt i samarbeid mellom samiske kunst- og utdanningsinstitusjoner.

Mål og strategier

- det arbeides for å igangsette et prosjekt med kursing i kuratering, med intensjon om i et langsiktig perspektiv å få samiske kunstkuratorer på relevante samiske museer og kunstinstitusjoner.
- Sametinget støtter Tana og Varanger museumssiida i sitt arbeid med å få etablert et eget bygg til Savio kunstmuseum i Sør-Varanger
- Sametinget vil arbeide for at nasjonale norske institusjoner i større grad samarbeider med samiske kunstnere, samt kjøper inn og formidler samisk kunst som den del av sin ordinære virksomhet.
- Sametinget og RiddoDuottarMuseat jobber for å sikre planlegging for og finansiering av Samisk kunstmuseum.
- De samiske museene arbeider mer strategisk med forvaltning av kunstsamlinger. Det bør vurderes etablert et samisk kunstmuseumsnettverk som kan samarbeide med nasjonale kunstnettverk.
- Sametinget, sammen med de samiske museene, vil legge fram en oppfølgingssak om samisk visuell kunst.

10 Faglig museumsarbeid og kompetanse

Sametingets museumspolitiske redegjørelse av 2013 slo fast at det kreves en faglig utvikling innenfor alle de 4 F'ene *Forvaltning, Forskning, Formidling og Fornyning* for å løfte de samiske museene opp på et høyere faglig nivå. Siden den tid har det skjedd en faglig utvikling ved de samiske museene, noe som for øvrig er en alltid pågående prosess.

Siden driftsbudsjettene er såpass lave er utfordringen å være i stand til å styrke dette faglige arbeidet ytterligere. Gjennom de framtidige museumsvurderingene vil man kunne synliggjøre bedre det arbeidet som utføres i museene. Det vil det kunne bidra til økt fokus på og mer strategisk arbeid på faglig museumsarbeid, samt å si noe om de økonomiske behovene som er.

10.1 Forskning og kompetansebehov

Den samiske historien er i liten grad vært skrevet ned av samer selv. Samisk kultur og historie har ofte vært beskrevet i et etnografisk perspektiv og et utenfra-perspektiv. I dag ønsker det samiske samfunnet selv å skrive og forske på sin egen historie, men det er behov å få økt forskningskapasitet ved de samiske museene.

Sametinget definerer samisk forskning som faller inn under minst ett av punktene:

- forskning på samiske forhold og/eller forskning for samiske formål
- all forskning som er gjennomført ved samiske institusjoner

De samiske museene deltar i nasjonale og internasjonale forskningsprosjekter i samarbeid med universitets- og høyskolesektoren. Flere av de samiske museumsenhetene har forskerkompetanse blant sine ansatte, og det vil styrke formidlingen av samisk kulturarv framover. Dette samsvarer med en utvikling som urfolk over hele verden i større eller mindre grad deltar i. Den tradisjonelle vestlige vitenskapen utfordres av nyere syn på kunnskap. I Sápmi vil for eksempel forskning knytta til árbediehtu og kultur- eller kunsthistorie være relevant, men også hvordan publikumsperspektivet ivaretas gjennom aktiviteter som utstillinger, arrangementer og gjenstander. Det er en mulighet og en styrke at museene virker i samiske lokalsamfunn, noe som gir museene lokal legitimitet.

Spesielt er det behov for forskningskompetanse som kan generere forskningsprosjekter, satsning på digitale løsninger, og større grad av forutsigbarhet som kan gjøre museene i stand til å ta ansvaret for flere forvaltningsoppgaver.

Utfordringer

Selv om flere av de samiske museene har forskere i sin stab, og det foregår forskning og vitenskapelige publikasjoner ved de samiske museene, er det nødvendig å øke forskerkompetansen.

De store vitenskapelige museene i Norge har både samlinger og vitenskapelig ansatte som forsker på samiske forhold. Disse museene er underlagt Kunnskapsdepartementet og ikke Kulturdepartementets forvaltning. Det er derfor viktig for Sametinget å ha en god dialog med Kunnskapsdepartementet i spørsmål som angår forskning på samiske forhold i museene. Sametinget bør også ha dialog med de vitenskapelige museene om de behovene som det samiske samfunnet har, og det ansvaret som disse har, selv om de ikke inngår i det nasjonale museumsnettverket. De museumsetiske retningslinjene som er under utarbeidelse (se kap. 8.3 Internasjonalt museumsarbeid) vil kunne være relevante for denne dialogen.

I 2020 ble det etablert et utvalgt som på vegne av Regjeringen skal gi råd om hvordan forskning i museene kan videreutvikles og styrkes i årene framover. Det hadde vært en styrke dersom dette utvalget hadde kompetanse på samiske forhold, gjerne med en samisk representant.

10.2 Samlingsforvaltning

De samiske museene har i underkant av 20 000 kulturhistoriske gjenstander i tillegg til rundt 71 000 fotografier. Gjenstandssamlingene ved de ulike museene er av varierende størrelse, med et spenn på noen få hundre til flere tusen. Gjenstandene er i dag registrert på norsk og med norske benevnelser.

Det er en del restanser innen gjenstandsregistreringen, det vil si at ikke alle gjenstandene er registrert i gjenstandsdatabasen Primus og publisert på www.digitaltmuseum.no, som er publikumsversjonen. Utfordringen er at Primus kun støtter nordsamiske gjenstandsbenevnelser, mens det ikke er ferdigstilt for sør- og lulesamiske gjenstandsbenevnelser. Dette nasjonale utviklingsarbeidet utføres av de samiske museene selv, fordi Primus ikke var tilrettelagt for samisk kulturhistorie og samiske tegnsett. Etter implementeringen av Primus på alle samiske språk er det derfor behov for en systematisk kvalitetssikring av registreringene for at de skal få riktige benevnelser og beskrivelse. Ingen av de samiske museene har i dag faglig tilfredsstillende magasiner eller arealer for mottak, registrering og konservering. Det innebærer at for at de skal kunne motta gjenstander gjennom bl.a. Bååstede-prosjektet kreves det en oppgradering. Árran lulesamiske senter og Várdobáiki samiske senter er i prosess med å bygge om lokalene slik at de blir faglig godkjente. Saemien Sijte skal også få magasiner og utstillingslokaler i det nye bygget på Horjemstangen. Senter for nordlige folk har også skissert muligheter for ombygging av eksisterende arealer. Tana og Varanger museumssiida har også planer for ombygging av eksisterende arealer ved Varanger Samiske Museum, men det er en midlertidig løsning for siidaen. Ved Tana museum og Savio-museet vil det fremdeles være behov for magasiner og utstillingslokaler. RiddoDuottarMuseat, som skal motta de fleste Bååstede-gjenstandene, har ikke magasinkapasitet for å motta disse, og det er nødvendig å finne en løsning. Ved bygging av et Samisk kunstmuseum vil man kunne løse magasinbehovet for RiddoDuottarMuseat (se også kap. 6 *Samiske kunstsamlinger*).

Det er ikke teknisk konservatorkompetanse ved de samiske museene, og behovet dekkes ved kjøp av tjenester. Det er begrenset tilgang til tekniske konservatortjenester, og det er heller ikke en tilfredsstillende løsning på grunn av for små driftsbudsjetter. Árran lulesamiske senter er med i et samarbeid med museene i Nordland for å se på mulig felles regional konservatortjeneste, noe som vil

kunne bidra til å dekke noe av deres behov for en slik kompetanse.

Det er en relativt liten samling kulturhistoriske bygninger ved de samiske museene. For å styrke samlingsforvaltningen er det ønske om og behov for å styrke den faglige kompetansen og fokuset på bygningsvern. Museene kan derigjennom være en ressurs for private og offentlige eiere av freda og verneverdige samiske bygg (se også kap. 7 *Museene og kulturminnevern*).

10.3 Formidling og fornying

Det er en rekke ulike formidlingstilbud for ulike målgrupper ved de samiske museene. I dag er det omlag totalt 46 000 besøkende ved de samiske museene, men det er potensiale for et økt og bredere formidlingstilbud.

For å nevne ett par eksempler driver Senter for nordlige folk digital formidling om sjøsamene på nettsiden nordligefolk.no og på sosiale medier i samarbeid med andre samiske institusjoner. Tana og Varanger museumssiida har en rekke tilbud innen den kulturelle skolesekken som treffer et stort antall skoleelever, og som nå har et landsdekkende tilbud i Den kulturelle skolesekken med sitt formidlingsopplegg rundt kunstneren John Savio.

Selv om de samiske museene er lokaliserte i mindre lokalsamfunn kan det utvikles interessante formidlingsprosjekter som trekker til seg lokalbefolkning og turister i ulike aldersgrupper. Formidlingsarbeidet må ta utgangspunkt i hva som skal formidles og til hvem, det vil si at det er behov for å differensiere formidlingstilbudet. Det er også nødvendig å se på ulike formidlingsmuligheter på ulike arenaer; i eller utenfor museet, digital formidling, i ulike publikasjoner etc. Å kommunisere interaktivitet med publikum kan være en mulighet, samt å se på åpningstider også utenfor kontortiden der også publikum får se Bååstede-gjenstandene. Det er også potensiale å samarbeide med andre kunst- og kulturaktører som kan drive fram nye interessante prosjekter.

Arbeidet med strategisk utvikling av formidling og fornying omtales også i kap. 2 *Museenes samfunnsrolle*, kap. 6 *Samiske kunstsamlinger*, kap. 11 *Digitalisering* og kap. 13 *Kulturøkonomi*.

10.4 Mål og strategier for faglig museumsarbeid

Oppsummert for kap. 10 *Faglig museumsarbeid og kompetanse* er det følgende felles mål og strategier:

- Det opprettes en tettere og mer forpliktende dialog med de samiske museene om felles strategisk arbeid innen forskning, samlingsforvaltning og formidling, der også rekruttering og kompetanseheving kan være aktuelle satsningsområder.
- Sametinget har dialog og samarbeid med de samiske museene arbeide for å øke forskerkompetansen
- innlede dialog med museer under Kunnskapsdepartementet, universiteter og høyskoler for å stimulere studenter til forskning på samisk kultur- og kunsthistorie
- Arbeide for å få flere offentlige PhD'er og stimulere til skriving av fagfelleverderte artikler
- Følge opp prosessen med Samisk kunstmuseum
- Utarbeide oppfølgingsplaner for magasinbehov ved de samiske museene
- Utvikle planer for å øke teknisk konservatorkompetanse i samarbeid med de samiske museene
- Se på muligheter for å utvikle regionale konservatortjenester i samarbeid med norske museer
- Styrke kompetansen innen samisk bygningsvern
- Årlige museums vurderinger vil danne grunnlag for et mer strategisk arbeid innen bl.a. formidling, forskning og samlingsforvaltning
- Sametinget tilrettelegger for økt kompetanse innen digital strategi og mediestrategi
- Styrke kompetansen innen fartøyvern

11 Nasjonalt og internasjonalt museumsarbeid

Både nasjonalt og internasjonalt pågår det i dag debatter om museenes rolle og ansvar. I enkelte land blir museer forsøkt brukt i propaganda for nasjonalistiske ideer, mens det andre steder er markedskrefter og gavmilde givere som forsøker å styre museenes innhold og arbeid. Nasjonalt pågår det også slike debatter, og museene ser viktigheten av at de selv og samfunnet diskuterer museenes ansvar og rolle. Samtidig er museene tydelige på at museenes rolle er å være arenaer for demokrati, dannelse og mangfold, og at det skal være en armlengdes avstand til beslutningstagerne.

Da Sametinget i 2002 overtok forvaltningsansvaret for de samiske museene sluttet man seg til nasjonale føringer innen museumspolitikken, bl.a. gjennom St.meld.nr.22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving* som skisserte museumsreformen. Sametinget sluttet seg til dette og resultatet ble 6 konsoliderte museumssiidaer som i dag framstår som faglig sterkere og med et tydeligere ansvar for samisk kulturhistorie i Norge.

11.1 Samisk museumslag og Samisk museumsnettverk

Samisk museumslag er en seksjon under Norges museumsforbund, og Samisk museumsnettverk er et faglig nasjonalt museumsnettverk. Alle museer i landet kan være medlemmer i disse foraene. Det er stort sett de samiske museene som er aktive i begge foraene, og fordi det skulle bli mer driftseffektivt har de siden 2017 vært sammenslått rent praktisk, mens de formelt fremdeles har to ulike roller, men med felles styre. Samisk museumslag får en mindre økonomisk tildeling fra Norges museumsforbund. Ingen av de faglige museumsnettverkene får offentlige driftstilskudd, men Sametinget har valgt å styrke Samisk museumslag og Samisk museumsnettverk i fellesskap med årlige driftstilskudd, som i 2020 er på 423 000 kr. Dette gjør Sametinget for at de skal være bedre rustet til å drive med både museumpolitisk og museumsfaglig arbeid. Det er ønskelig med økt fokus på felles prosjekter og faglig arbeid for å styrke de samiske museene. Sametinget krever i dag at det skal skilles mellom Samisk museumslag og Samisk museumsnettverk i regnskapet og rapporteringen. Samisk museumslag/Samisk museumsnettverk har ytret at det kan være en utfordring å være underlagt Norges museumsforbunds styre og vedtekter, samtidig som de vil kunne agere uavhengig. Enn så lenge har denne ordningen sett ut til å fungere.

Det er ønskelig å se et større faglig samarbeid mellom de samiske museene der man også kan se på mulighetene for å formidle en mangefasettert men felles samisk historie. Felles strategier for markedsføring og presentasjon kan være en del av arbeidet med å tiltrekke seg et større publikum, både lokalbefolkning og andre i et mer regionalt perspektiv, men også rettet mot reiselivet.

Sametinget ønsker å styrke de samiske museenes fellesarbeid gjennom Samisk museumslag/Samisk museumsnettverk. Det bør opprettes en tett dialog for mer forpliktende samarbeid med Samisk museumslag/Samisk museumsnettverk, der man sammen ser på mulige løsninger for framtidige utfordringer og satsninger.

11.2 Nasjonal museumspolitik

Kulturdepartementet skal legge fram en ny museumsmelding i 2021 som også skal omtale eventuelle behov for en museumslov. Det skal også redegjøres for et eventuelt behov for akkreditering av museer.

I dag er det ingen museumslov i Norge, ei heller noen begrensinger på hvem som kan kalle seg et museum. Mange land har en museumslov, f.eks. fikk Danmark en museumslov i 2006 og i Sverige ble den innført i 2017. Lovene definerer hvilke institusjoner som kan kalle seg for et museum, hva museenes kjerneoppgaver er samt at de regulerer statlig anerkjente museers offentlige driftstilskudd. De slår også fast at det skal være en armlengdes avstand mellom museenes virksomhet og myndighetene.

Så langt har ikke Sametinget fått noen signaler på hvordan en museumslov i Norge kan bli seende ut. Sametinget stiller seg i utgangspunktet positiv til en museumslov som regulerer museenes versus myndighetenes ansvar og forpliktelser. Sametinget vil legge til grunn prinsippet om at samene eier og har rett til å forvalte sin egen kulturarv. Det innebærer at de samiske museene må få de samme vilkårene og ressursene som andre museer i det nasjonale museumsnettverket. De konsoliderte

samiske museene har et nasjonalt ansvar for å formidle og forvalte samisk kulturhistorie som en del av Norges kulturhistorie, uavhengig av museets størrelse og budsjett. Dette ansvaret tar de på tross av dårligere rammevilkår enn museer under Kulturdepartementets forvaltning, og at dermed har et dårligere utgangspunkt for å gjøre en god faglig jobb. Det som er viktig å påpeke i denne sammenheng er at de samiske museene får i snitt 92 % av driftsmidlene fra Sametinget, mens de kommunale og fylkeskommunale driftstilskuddene er på i snitt 8 %. Sametinget har per i dag ikke fått gjennomslag for at de statlige overføringene til det samiske museumsfeltet ikke har økt.

En museumslov må som et minimum gi tydelige føringer og rammer for:

- at de samiske museene, på vegne av det samiske folk, har ansvar for å formidle samisk kulturarv som en del av urfolksretten
- at de samiske museene sikres forutsigbare og stabile rammevilkår, og at de skal motta statlig og regional finansiering på lik linje som andre museer, jf. regionreformens målsetninger
- at de samiske museene sikres status som museer på grunnlag av sin faglige virksomhet, uavhengig av størrelse og budsjett
- de samiske museenes ansvar for å forvalte samiske kulturminner og bygninger, herunder skjøtsel, tilrettelegging og formidling, som et ledd i Sametingets forvaltningsansvar for samiske kulturminner og samisk bygningsvern
- det ansvaret alle museer i Norge har for å formidle, forvalte og forske på samisk kultur-, natur- og kunsthistorie som en del av Norges historie

Ved framleggelse av forslag til en museumslov vil den omfattes av konsultasjonsavtalen mellom Sametinget og nasjonale myndigheter.

11.3 Internasjonalt museumsarbeid

Definisjonen av et museum er gitt i 2007 av ICOM (International Council of Museums):

“Et museum er en permanent institusjon, ikke basert på profitt, som skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum; som samler inn, bevarer/konserverer, forsker i, formidler og stiller ut materielle og immaterielle vitnesbyrd om mennesker og deres omgivelser i studie-, utdannings- og underholdningsøyemed.”

Mange hevder at denne definisjonen behøver en fornyelse og ICOM har igangsatt et arbeid med fornyelse av museumsdefinisjon, og som kan bli vedtatt de nærmeste årene. I det nye forslaget pekes det mer på museenes ansvar i samfunnet.

ICOM Norge arbeider også med museumsetiske retningslinjer tilpasset norske museers behov. Det er ønske fra flere museer om å opprette et etisk råd som kan veilede ved etiske spørsmål. I dette arbeidet er det også representanter fra de samiske museene som jobber med et utkast som skal legges fram i nær framtid.

Utfordringer

Utfordringen er å styrke de samiske museene slik at de er i stand til å gjøre en faglig tilfredsstillende jobb på grunnlag av deres status som urfolksmuseer.

11.4 Mål og strategier

- Det opprettes en tett dialog om en mer forpliktende avtale med Samisk museumsforbund/Samisk museumsnettverk om framtidige utfordringer og satsninger.
- Sametinget ønsker i dialog med de samiske museene, Norges museumsforbund, Kulturrådet og Kulturdepartementet å jobbe for at de samiske museene opplever en økonomisk styrking som gjør dem i stand til å gjøre en faglig god jobb og med egnede fysiske arbeidsforhold.
- Sametinget vil arbeide for at prinsippene om de samiske museenes økonomiske og faglige rammer, samt rett til og ansvar for forvaltning av egen kulturarv bli nedfelt i en eventuell museumslov.
- Sametinget vil styrke Samisk museumsforbund og Samisk museumsnettverk ytterligere slik at de kan ha et større fokus på samarbeid mellom museene.

12 Allsamisk museumspolitik

Det er kun i Norge det er museer som er under samisk, eller Sametingets, forvaltning. Åtte et hovedmuseum for samisk kultur i Sverige, og har et nasjonalt ansvar. Siida er det eneste samiske museet i Finland og har i tillegg noe ansvar for samiske kulturminner. I Sverige og Finland er det heller ikke en samisk forvaltning av samiske kulturminner slik som i Norge.

På bakgrunn av arbeidet som er gjort i Norge gjennom prosjektet *Bååstede* har det finske nasjonalmuseet vedtatt å føre tilbake hele sin samiske samling på flere hundre gjenstander til Siida Sámi Musea. Som motytelse forplikter Siida seg til å være med på å planlegge en samisk utstilling på Nasjonalmuseet og ev. låne ut gjenstander til utstillingen. I Sverige har ikke spørsmål om tilbakeføring blitt løftet av Sametinget.

Utfordringer

Selv om situasjonen i de tre landene er noe ulike har de likevel de samme utfordringene – at samisk kulturarv bør forvaltes av samene selv, samt at det samiske samfunnet må få gode nok rammebetingelser for å kunne utøve denne forvaltningen på en tilfredsstillende måte som også oppfyller internasjonale konvensjoner om urfolks rettigheter.

Samisk parlamentarisk Råd har startet et forprosjekt kalt *Immateriell kulturarv i Sápmi*. Målet med prosjektet er å foreslå hvordan felles samisk kulturarv kan forvaltes og hvilke prinsipper og mekanismer som bør ligge til grunn for en slik felles allsamisk forvaltning. Forprosjektet skal også foreslå en skisse til et system for vern og forvaltning av samisk immateriell kulturarv som er forankret i og kommunisert ut i det samiske samfunn. Forprosjektet ledes av Sametinget i Norge og avsluttes i desember 2020. Det planlegges videre et hovedprosjekt hvor prinsipper og premisser for immateriell kulturarv skal implementeres og iverksettes i det samiske samfunn, og herunder også etablere et forvaltningsorgan på et allsamisk nivå som har den nødvendige legitimitet for vern og forvaltning av felles immaterielle kulturarv.

Mål og strategier

- De tre Sametingene søker samarbeid om tilbakeføring av samiske kulturhistoriske gjenstander fra utlandet, med fokus på seremonielle gjenstander.
- De tre Sametingene søker samarbeid om prosjekter innen immateriell kulturarv og árbediehtu.
- De tre Sametingene samarbeider om felles for- og hovedprosjekt om forvaltning av felles samisk immateriell kulturarv
- De tre Sametingene søker samarbeid om spørsmål knyttet til ansvar for samisk kulturarv

13 Organisering og ansvar

Sametinget fulgte opp de nasjonale føringene om konsolidering til større museumsenheter som kom i begynnelsen av 2000-tallet. I ettertid har vi sett at det er en rekke utfordringer som ikke er løst, og Sametinget har bedt Kulturdepartementet om at museumsreformen må evalueres. Et såkalt *Dok. 8 forslag* fra Stortinget ble i 2016 framlagt for regjeringen om at det bør gjennomføres en helhetlig vurdering av museumsreformen og at utfordringer i museumstilbudet synliggjøres.

Kulturdepartementet svarer at den kommende museumsmeldingen som skal legges fram i 2021 vil fungere som en evaluering, samt at den vil stake ut kursen for framtidig nasjonal museumspolitik.

Sametinget opplever at det likevel har blitt en delvis styrking av det museumsfaglige arbeidet etter museumsreformen, og museene har blitt tydeligere og mer relevante samfunnsinstitusjoner som jobber aktivt med samfunnsrolleperspektivet. Kommunene som eiere har i hovedsak opprettholdt sine driftstilskudd, og det har blitt satt mer fokus på fylkeskommunenes ansvar for finansiering.

I løpet av våren 2020 har statlige tiltak i forbindelse med koronapandemien tydeliggjort forskjellen mellom samiske og andre museer, der krisepakken for å kompensere nedstengte museer ikke har kommet de samiske museene til gode. Det må være et prinsipp om at norske og samiske museer sidestilles.

13.1 Museumsvurderinger

Årlig gjennomfører Norsk kulturråd vurderinger av museene i det nasjonale museumsnettverket, dvs. de som får driftstilskudd fra Kulturdepartementet. Kulturrådet utgir også museumsstatistikker i samarbeid med SSB med oversikt over antall besøkende, gjenstander, årsverk mm ved museene i Norge. Både museumsstatistikken og museumsvurderingen baserer seg på museenes egne rapporteringer, og danner grunnlaget for Kulturdepartementets arbeid og prioriteringer til Statsbudsjettet.

De fleste samiske museene sender også inn opplysninger til statistikken og vurderingen, men det er kun museumsstatistikken som blir gjennomgått og publisert for de samiske museenes del. Det gjennomføres ikke en vurdering av de samiske museene. De samiske museene har over lengre tid ytret ønske om at deres arbeid må bli vurdert på lik linje som de norske museene, også for å synliggjøre deres situasjon bedre. Sametinget har på grunnlag av det bedt Kulturdepartementet om at det gjennomføres en vurdering av de samiske museene. De samiske museene vil i framtiden bli vurdert årlig og resultatene legges fram i Kulturrådets publikasjoner. Sametinget og Kulturrådet har dialog og samarbeid om hvordan et slikt arbeid kan gjennomføres på Sametingets vegne. For 2019 års virksomhet vil Kulturrådet gjennomføre en enklere vurdering av de samiske museene, og fra 2020 vil det gjøres en fullstendig vurdering der de synliggjøres sammen med de norske museene.

Et samarbeid mellom Sametinget og Kulturrådet om museumsvurderingene vil medføre gjensidig kompetanseheving og at Sametinget får et fyldigere grunnlag for eget budsjettarbeid. De samiske museene kan også benytte vurderingene til å jobbe systematisk med faglig utvikling av egne virksomheter.

13.2 Organisering av samiske museumsvirksomheter

Mange steder i Sápmi skjer det en samisk oppvåkning, samtidig som mange samer bosetter seg i byer og tettsteder. Flere steder er det ønsket om etablering av samiske institusjoner, herunder samiske museer. Det er svært krevende å etablere og drive et museum, med alle de faglige, tekniske og økonomiske utfordringene det innebærer. Sametinget ønsker ikke å etablere nye museumssiidaer. Eventuelle nye museumsinitiativ må søke seg inn under de eksisterende samiske museumssiidaene. Sametingets museumspolitiske redegjørelse fra 2013 har en uttalt strategi på at de samiske museene også i framtida skal drives og forvaltes innenfor rammene av de konsoliderte enhetene, noe som vil videreføres framover.

Der det ikke er hensiktsmessig eller mulig å organisere en samisk museumsvirksomhet kan Sametinget vurdere å se på muligheter for å etablere museumsvirksomheter i samarbeid med norske museer. Det innebærer ikke en ytterligere konsolidering av samiske museumsvirksomheter. Det er en ambisjon for Sametinget og fra nasjonalt hold at også norske museer tar et ansvar for formidling, forskning og forvaltning av samisk kulturhistorie. Ved en organisering av en samisk museumsvirksomhet i samarbeid med norske museer kan norske museer i praksis utøve et slikt ansvar. Fylkeskommunene kan på denne måten ta et større ansvar for samisk kultur, og blir dermed utfordret til å bidra med større økonomiske tilskudd til samiske museer og kulturinstitusjoner, men også til norske institusjoner som tar et slikt ansvar.

Kulturdepartementet har signalisert at det kan bli aktuelt med ytterligere konsolideringer av museer i Norge. Sametinget ser det som ikke hensiktsmessig å konsolidere samiske museer ytterligere. Erfaringer man har gjort til nå i museums-Norge er at ved store avstander kan det være lite hensiktsmessig å ha et for stort virkeområde, det er av hensyn til HMS, faglig utbytte, reisekostnader og praktisk arbeid. For å forbedre og effektivisere museenes arbeid bør det i stedet for stimuleres til mer arbeid i nettverk og samarbeidsprosjekter.

Det pitesamiske miljøet har ytret ønske om selv å forvalte egen kulturarv. I dag ligger dette ansvaret på Árran lulesamiske senter, men det er i dag ingen daglig museumsvirksomhet i det pitesamiske området. Sametinget har nedsatt en arbeidsgruppe med Árran lulesamiske senter, Duoddara Ráfe og foreninga Pitesamisk museum for å se hvordan man kan styrke den pitesamiske museumsvirksomheten.

13.3 Nasjonalt og regionalt ansvar for samisk kunst, kultur og kulturarv

Museer og kulturinstitusjoner i Norge bør speile det faktum at Norge er grunnlagt på territoriet til to folk. Store institusjoner som for eksempel Nasjonalmuseet, Nationaltheatret, men også regionale aktører som Festspillene i Nord-Norge og Nordnorsk kunstmuseum har et ansvar for den samiske befolkningen. Et økt fokus på samisk kultur vil kunne styrke både de samiske og norske institusjonene og generere nye samarbeid. Derfor burde det være naturlig at Sametinget oppnevner representanter til disse styrene og at de får ansvar for samisk kunst og kultur inn i sin portefølje. Det er også en måte å ta ansvar for samisk kulturarv.

Norske museer og norske kulturinstitusjoner må arbeide strategisk for at det skal være samisk innhold i deres forvaltning og formidling. De nye regionene skal etter regionreformen ta et større ansvar på kulturområdet, og det er derfor naturlig å ta et større ansvar for samiske kulturinstitusjoner.

13.4 Mål og strategier

- Sametinget og Kulturrådet samarbeider om årlige vurderinger av de samiske museene
- Sametinget vil arbeide for å styrke pitesamisk museumsvirksomhet i dialog med relevante museer, kommuner og Nordland fylkeskommune.
- En eventuell pitesamisk museumsvirksomhet må etableres i et eksisterende museumsfaglig kollegium og organisasjon, men med det samiske samfunnet som eier av samisk kulturarv.
- Sametinget vil stimulere til at de samiske museene arbeid mer i nettverk og samarbeidsprosjekter.
- Sametinget vil arbeide for at nasjonale og regionale muser og kulturinstitusjoner må ha samisk kunst og kultur som en del av sine virksomheter.
- Sametinget vil arbeide for oppnevningssmyndighet til styrer ved norske museer og kulturinstitusjoner.
-Sametinget vil støtte arbeidet med å etablere et nasjonalt elvesamisk kultursenter der Deana musea er en del av nasjonal satsning

14 Samiske språk i museene

De samiske museene er også forvaltere av de samiske språkene, som er offisielle språk i Norge. Samiske språk uttrykker og inneholder samisk identitet, kultur og historie. De er et arsenal til dypere kunnskap og innsikt om alle deler av et folks kulturhistorie. Museene, som jobber daglig med materiell og immateriell kulturarv, jobber dermed også med en språkdimensjon, på lik linje som norske museer jobber ut fra en norskspråklig forståelse av kulturhistorien.

Sametingets kultur- og museumspolitikken må forholde seg til nasjonal politikk på området. Meld. St. 8 (2018-2019) *Kulturens kraft* skisserer de nasjonale kulturpolitiske målene som har et klart samfunnsfokus, men også på norsk, samiske, nasjonale minoriteters språk og tegnspråk. Begreper som demokrati, dannelse og kritisk refleksjon, møteplasser, mangfold, kulturarv, styrking av språk og internasjonal gjennomslagskraft listes opp som elementer i samfunnsmålet, som er:

«Eit levande demokrati der alle er frie til å ytre seg, og der mangfald, skaparkraft og kreativitet er høgt verdsett. Eit inkluderande samfunn der kunst og kultur av ypparste kvalitet inspirerer, samlar og lærer oss om oss sjølv og omverda.»

De nasjonale kulturpolitiske målene beskriver på mange måter de samiske museenes formål, virksomhet og mål. Samisk kultur, eller i dette tilfellet samisk museumsvirksomhet, virker i en urfolks- og minoritetskontekst der det å la de samiske historiene og stemmene få komme til orde og synliggjøres er sentralt.

Meld. St. 8 (2018-2019) *Kulturens kraft* er også eksplisitt på det at:

«Noreg har eit ansvar for å verne og styrkje samiske språk og dei nasjonale minoritetsspråka. (...) Alle borgarar, utan omsyn til språkleg bakgrunn, har ein uomtvistelig rett til å dyrke og bruke morsmålet sitt».

Forskjellen er at de samiske museene utfører et nybrottsarbeid i den samiske museumsfaglige virksomheten siden norsk museumsvesen og dermed standarder er bygget opp rundt norsk språk og kultur. Museer og kulturarvsinstitusjoner er derfor viktige premissleverandører for bevaring, utvikling og revitalisering av samiske språk, der også norske museer kan være med på å løfte dette arbeidet med hjelp av de ressursene de har. Et eksempel er skilting på samiske språk.

NOU 2016:18 *Hjertespråket* behandler ikke direkte museenes rolle i arbeidet med å styrke samiske språk. Men siden det legges fram forslag til tiltak for utdannings-, helse-, justis- og offentlig sektor vil de samiske museene som kulturarvsinstitusjoner også berøres og involveres i dette arbeidet. De inngår i den lokale og regionale samiske infrastrukturen, og er og vil forbli en av de viktigste støttepillarene i arbeidet med å vitalisere samisk kulturhistorie og den tilhørende språkdimensjonen.

Utfordringer

Sametinget har som en oppfølging av *Hjertespråket* lagt til et språkkrav for alle institusjoner som mottar årlige driftstilskudd. Institusjonene skal redegjøre for hvordan de synliggjør samiske språk i sitt daglige arbeid gjennom ulike aktiviteter og prosjekter, dvs. vurdere språkperspektivet i virksomheten. Det er ulik samisk språkkompetanse ved de samiske museene. Likevel er det helt sentralt å dokumentere og formidle samisk kulturhistorie med de rette begrepene, og ved behov for mer samiskkompetanse må de samiske museene hente inn dette av eksterne. Dette er kostnadskrevende, men samtidig er det viktig å anerkjenne de språkbehovene som kreves av de samiske museene. Det er derfor behov for en strategisk satsning på rekruttering av personale med både språk og fagkompetanse, samtidig som det må satses på intern kompetanseheving.

Regjeringen har nylig lagt fram en ny språkløve. Forslaget til lovvedtaket fokuserer på språk som kulturbærer, samfunnsinfrastruktur og uttrykk for identitet, og at det er et offentlig ansvar å verne og fremme samiske språk. Den språkpolitiske dimensjonen i kulturpolitikken får gjennom den nye språkløva et større fokus. Det påpekes at det er nødvendig å se om kulturpolitiske ordninger og tiltak har utilsiktede språklige virkninger, og at konkurranseforholdet mellom norsk og samiske språk blir utjevnet (kap.5.4).

Sametinget har gitt innspill om at ved nasjonale strategier og satsninger må det tas høyde for at samiske språk også kan brukes og utvikles. Det gjelder innen kulturfeltet som media, litteratur, kulturarv osv. I dag er digitale plattformer og verktøy ofte ikke tilpasset samiske tegnsett og samisk kulturhistorie (se også kap. 15 Digitalisering). Det er derfor vanskelig for samiske kulturarbeidere og – institusjoner å bruke og utvikle samiske språk og utføre en faglig jobb av høy kvalitet. Et eksempel er Nasjonalbibliotekets tjeneste innen digitalisering av arkivmateriale. Her er utfordringen for de samiske kulturinstitusjonene at de mangler ressurser til å systematisere og registrere arkivmateriale, dvs. gjøre grunnarbeidet, før det kan sendes til Nasjonalbiblioteket, som ivaretar «siste etappe» i arbeidet. Sámi Giellagáldu er det øverste samiske språkorganet og er underlagt Samisk Parlamentarisk råd (SPR). De har vedtektsfestet at de skal bevare og utvikle samiske språk som kulturarv og fungere som sakkyndig organ, og de skal blant annet gi råd om bruken av stedsnavn. Det kan være et organ som kan søkes mer samarbeid med i museumsspråklige spørsmål.

Mål og strategier

- Som et ledd i Sametingets oppfølging av *Hjertespråket* er det et krav til institusjoner som får årlige driftstilskudd at de skal jobbe med og for samiske språk. Sametinget vil intensivere arbeidet for og kravene til å fremme samisk språk i museene. Det *kan* bli et økt krav til bruk av samisk språk i f.eks. formidlinga (f.eks. ved publisering eller i utstillinger) eller innen andre områder. Dette må også ses i sammenheng med samfunnsrolleperspektivet som bør bli mer framtrædende i museenes virke, jf. kap. 3 *Museenes samfunnsrolle*.
- Sametinget vil arbeide for at nasjonale digitale plattformer blir tilpasset samiske språk og kultur.
- Det søkes samarbeid med Sámi Giellagáldu i museumsspråklige spørsmål.

15 Digitalisering

De samiske museene har behov for gode digitale verktøy for å kunne utføre en faglig god jobb. De digitale behovene henger ofte sammen med behovet for bruk av samiske språk. I denne konteksten

skal digitalisering løse en utfordring og være et verktøy for å kunne bedre og enklere formidle, forvalte og forske på samisk kulturarv. Med ny teknologi vil man også kunne lettere samarbeide mellom museer og andre kulturarvsinstitusjoner.

I 2018 ble *Sametingets digitaliseringsstrategi* lagt fram med mål om at de samiske språkene er levende digitale språk samt at det samiske samfunnet skal ha høy digital kompetanse og et godt digitalt tilbud. *Hjertespråket* slår også fast at det må satses på å utvikle digitale plattformer hvor man kan kommunisere på samisk for å unngå at færre bruker samisk muntlig og skriftlig.

Utfordringer

Det er en viss variasjon i de ulike samiske museenes bruk av digitale verktøy. Alle museene bruker sosiale medier som plattform for annonsering av arrangementer. Som et minimum benytter de fleste museene databasen Primus, og drift av en egen hjemmeside. Saemien Sijte har en egen database for sørsamiske kulturminner og Senter for nordlige folk driver nettportalen www.nordligefolk.no med en rekke artikler om sjøsamiske forhold.

Gjenstandsdatabasen Primus har nylig blitt i stand til å håndtere gjenstandsbenevnelser på nordsamisk, men det gjenstår enda å utvikle verktøyet til å kunne håndtere sør- og lulesamisk. Dette arbeidet har blitt gjennomført av de samiske museene selv, da databasen ved etableringen ikke ble utviklet for bruk av samiske språk.

Når digitale verktøy kan benyttes på samiske språk betyr det at samisk kulturarv igjen kan benevnes med sine riktige benevnelser. På denne måten vil de kunne være kunnskapsbaser både for de som arbeider i museene, og for de som besøker de ulike digitale plattformene. Dette vil kunne bidra til en effektivisering av museenes arbeid, øke publikums tilfredshet med museumstjenestene og til vitalisering av samiske språk og samisk kultur.

Museene Saemien Sijte (NOR), Ájtte (SVE) og Siida (FIN) har fått Interreg Nord og Sápmi-midler til prosjektet «Muittut, mitalusat- the story of the Sámi by the Sámi». De skal i samarbeid med Luleå tekniska universitet og University of Lapland formidle samisk kulturarv med ny teknologi. Det er ønske om at prosjektet kan stimulere andre museer til nye måter å formidle på.

Store nasjonale digitaliseringsprosjekter har lite fokus på den samiske befolkningens behov, og utvikles ofte uten at det er tilrettelagt for bruk av samiske språk slik at man kan bruke samiske tegnsett og at det tar hensyn til samisk kulturarv.

Mål og strategier

- De samiske museene bør jobbe mer strategisk med digitalisering på ulike nivåer av virksomheten. Digitalisering er et hjelpemiddel for å bedre kunne forvalte, formidle og forske innenfor sin ordinære museumsvirksomhet.
- Sametinget ønsker å utfordre institusjonene til å samarbeide om felles digitale prosjekter som forsterker det samarbeidet som finnes. Det kan være at for eksempel at museene går sammen om et felles digitaliseringsprosjekt som knytter sammen deres virksomhet eller utstillinger.

16 Kulturøkonomi

De samiske museene opplever at økningen av friske midler ikke kommer. Sametinget har i en årrekke jobbet for å styrke de samiske museenes budsjetter uten å få gjennomslag. Kultur- og institusjonsfeltet i Norge opplever at over halvparten av inntektene går til lønn, og at etterslepet til vedlikehold av driftsbygninger og kulturhistoriske bygg stadig blir større. De innfører en rekke tiltak for å få ned kostandene som å innføre felles administrasjonssystemer og digitale løsninger. Rommet for å gjøre faglige utvikling og fornying reduseres på grunn av den økonomiske situasjonen, og behovet for egeninntekter øker.

Det er en tydelig forventning fra sentrale myndigheter om at kulturinstitusjoner, også museer, skal streve etter en større grad av egeninntekt. Denne egeninntekten kommer tradisjonelt fra prosjekter og billettinntekter. Samtidig forventes det at museene skal tiltrekke seg nye grupper i samfunnet og utforme formidlingstiltak som når flere enn de tradisjonelle museumsbesøkerne. Med andre ord blir samfunnsrolle- og mangfoldsperspektivet stadig mer gjeldende i museene. De utfordres på å formidle på nye måter enn før, fra andre innfallsvinkler og med et bredere tilbud. Samtidig ser man over hele

samfunnet at opplevelser knyttet til musikk, visuell kunst og scenekunst trekker til seg et stort publikum, og de som kan jobbe strategisk med disse sjangrene kombinert med digital teknologi har større sjanser for å trekke til seg nye og større grupper.

Ved et større fokus på formidling og videreføring av levende immateriell kulturarv vil det også kunne tiltrekke flere og kanskje nye publikumsgrupper. Interaktivitet, kurs, tilrettelegging for møteplasser mellom kulturbærere og –utøvere og barn og ungdom kan være noen satsningsområder.

Utfordringer

Det samiske kunst- og kulturfeltet er høyaktuelt, med stor interesse fra et nasjonalt og internasjonalt publikum. Samiske kunstnere jobber for å nå ut til et større marked og gjør seg i stadig større grad gjeldende. Sametinget ser at det er et potensiale i et større samarbeid mellom det samiske kunstfeltet og samiske kulturinstitusjoner. Samarbeidsprosjekter vil kunne føre til et større publikum ved kulturinstitusjonene, og samtidig stimulere og styrke samiske kunstnere og kulturarbeidere. Dette kan gjerne kombineres med bruk av digital teknologi. Det kan være en måte for de samiske museene å ha fokus på målgruppearbeid, samtidig som man er relevant i samfunnsbildet og øker egeninntjeningen.

Slike samarbeidsprosjekter krever et økt fokus på kulturøkonomi og kreative og kulturelle næringer. Kulturrådet har egne satsninger på kreative og kulturelle næringer. I tillegg har de etablert prosjektet *Kulturøkonomi* der kulturinstitusjoner i større grad kan se på hvordan de kan øke egeninntjeningen ved å samarbeide med det kunstneriske feltet, spesielt kombinert med digital utvikling. Målet er at:

«... prosjektet Kulturøkonomi har som oppdrag å utvikle en styrket og helhetlig satsing på kulturøkonomi, kunstnerøkonomi og kreativ næring. Oppdraget skal se hele «økosystemet» i norsk kunst og kulturliv i sammenheng, og å vise til synergier og hvilken symbiose kunstnerøkonomi, institusjonsøkonomi og kreativ næring utgjør til sammen.»

Kulturrådet har etablert et rådgivende utvalg som skal kartlegge muligheter og utfordringer i kunst- og kulturlivet i årene som kommer. Målet er å bidra til en styrket kunst- og kultursektor med fokus på økt inntjening. En samisk representant er medlem av tenketanken. I tillegg driver Kulturrådet med analyse- og kunnskapsproduksjon på kulturarvsfeltet, noe som gjør at de enklere blir i stand til å rette virkemidlene direkte mot behovene som ligger i sektoren.

Mål og strategier

- Sametinget vil arbeide for at de samiske museene og det samiske kunst- og kulturfeltet får ta en større del av de nasjonale midlene innen kulturelle og kreative næringer. Sametinget ønsker at det settes av nasjonale midler til det formålet, og ønsker et samarbeid med blant annet Kulturrådet. En prosess der Sametinget får en mer formell rolle i dette arbeidet imøteses.
- Sametinget oppretter en programbasert satsning innen kulturelle og kreative næringer for det samiske institusjons- og kunstfeltet.
- Sametinget imøteser en felles publikumssatsning med f.eks. felles markedsføring og digitale strategier.

17 Museumstilskudd

De fleste samiske museene har også ansvar innenfor andre områder enn kun museum. De samiske museene er primært faginstusjoner, men flere av dem har også en kulturhusfunksjon i tillegg til språksenter, helse, kulturminnevern, barnehage, festival og media. Sametinget gir derfor årlige driftstilskudd, men også prosjektstøtte, til en rekke andre tiltak.

Da Sametinget overtok forvaltninga av de samiske museene var man fra starten tydelig på at de samiske museenes økonomiske rammer måtte styrkes, slik museumsreformen sa at det skulle bli ved konsolideringer til større faginstusjoner. De samiske museene opplevde likevel ikke en slik økning, med en begrunnelse fra nasjonale myndigheter om at Sametinget selv må prioritere innenfor de rammene som tildeles. Sametinget har prioritert de samiske museene i en årrekke, mange ganger på bekostning av andre samiske tiltak, og konstaterer at nasjonale myndigheter ikke har overholdt sine forpliktelser.

17.1 Sametingets tilskudd

5 av 6 museer tildeles også årlige driftsmidler til kulturhusvirksomhet fra Sametinget. Denne støtten skal dekke aktiviteter som bl.a. utstillinger og andre arrangementer. Sametinget krever i dag avdelingsvise rapporteringer for begge tilskuddene. Målet for tilskuddsordningen for *museer* er faglige sterke samiske museer som formidler, forvalter, forsker på og fornyer den samiske kulturarven. Målet for tilskuddsordningen *Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner* er at de skal være attraktive møteplasser og arena for samisk kunst- og kulturformidling. Disse to funksjonene kombinert utgjør på mange måter museenes samfunnsrolle. Sametinget har gjennom alle år sett de samiske museenes sentrale rolle i de samiske samfunnene, og har ønsket å stimulere dette arbeidet som arena for deltagelse og ytring.

For 2018 rapporterer de samiske museene at de har totalt 45,1 årsverk. Sametingets ordinære driftstilskudd til de samiske museene i 2020 er på kr 39 850 000. Da er ikke driftstilskudd til Samisk museumslag/Samisk museumsnettverk og Bååstede-prosjektet tatt med.

Utfordringer

Utfordringen med en slik oppdeling av tilskuddene er at det skaper merarbeid for museene og Sametinget i forvaltninga av disse tilskuddene. Museene fører kostnader for løpende utgifter som renhold, strøm, IT etc. ulikt på de to avdelingene og det kan være utfordrende å se totalbildet. Det samsvarer heller ikke med intensjonen om at museene skal ta en større samfunnsrolle og initiere ulike typer aktiviteter for et bredt publikum. Noen fylkeskommuner tildeler midler til museumsvirksomheten, mens andre fylkeskommuner tildeler midler til kulturhusvirksomheten.

Sametinget vil vurdere i framtiden å slå sammen tilskudd til museum og kulturhus til ett museumstilskudd, men det krever noe lengre tid på å omlegge Sametingets tilskuddsforvaltning. Det forutsettes at museumsvirksomheten får høy prioritet i det daglige arbeidet ved institusjonene. Sametinget har forvaltningsansvar for samisk museumsvirksomhet og det er denne faglige aktiviteten som bør gjenspeiles i museenes virksomhet og Sametingets kommende budsjetter.

Noen av institusjonene får også driftstilskudd til virksomhet innen språk, helse, barnehage, festival og kulturminnevern, men totalt fordeler Sametingets tilskudd i 2020 til museum og kulturhus seg som følger:

Museene	Sametinget tilskudd til museum 2020	Sametingets tilskudd til kulturhus 2020	Sametingets samla tilskudd 2020 til museum + kulturhus
RiddoDuottarMuseat	11 645 000	0	11 645 000
Tana og Varanger museumssiida	9 516 000	491 000	10 007 000
Senter for nordlige folk	2 574 000	1 671 000	4 230 000
Várdobáiki	3 463 000	2 370 000	5 812 000
Árran lulesamiske senter	6 897 000	2 283 000	9 139 000
Saemien Sijte	5 755 000	1 234 000	6 328 000
Gjennomsnitt	6 641 667	1 341 500	7 983 167
Totalt	39 850 000	8 049 000	47 899 000

Tabell 1: samlet tilskudd fra Sametinget i 2020 over postene kulturhus og museum.

17.2 Fylkeskommunale tilskudd

Føringene fra staten har vært at fordelingen mellom statlige tilskudd skal ligge på 60 % - 70 % og de regionale tilskudd på 30 % - 40 %. I gjennomsnitt gir Sametinget 92 % av de offentlige driftstilskuddene til de samiske museene. Sametinget har gjennom mange år fordelt mer midler til de samiske museene enn rammene fra KUD har vært, men til tross for det har det likevel ikke vært nok for å dekke de behovene de samiske museene har. De norske museene har opplevd en betydelig større vekst under Kulturdepartementets forvaltning.

Tabellen under beskriver den statlige (Sametingets) vs den regionale prosentvise fordelingen av driftstilskuddene:

De samiske museene (antall årsverk i parentes)	Regionale tilskudd 2020 (kulturhus og museum)	Statlige tilskudd ved Sametinget 2020	Totalt off. driftstilskudd 2020	Fordeling driftstilskudd Sametinget 2020	Fordeling driftstilskudd region 2020
RiddoDuottarMuseat (14)	498 400	11 645 000	12 143 400	96 %	4 %
Tana og Varanger museumssiida (14)	498 400	9 516 000	10 014 400	95 %	5 %
Senter for nordlige folk (1,6)	550 000	2 574 000	3 124 000	82 %	18 %
Várdobáiki (3)	453 000	3 463 000	3 916 000	88 %	12 %
Árran lulesamiske senter (5)	0	6 897 000	6 897 000	100 %	0 %
Saemien Sijte (7,56)	700 000	5 755 000	6 455 000	89 %	11 %
Gjennomsnitt	376 967	6 641 667	7 091 633	92 %	8 %

Tabell 2: viser fordelingen av Sametingets driftstilskudd og fylkeskommunenes tilskudd til de samiske museene

De samiske museene får i gjennomsnitt 8 % av driftstilskuddene fra fylkeskommunene. For å sammenligne med noen utvalgte norske museer av omtrent samme størrelse ser man at fordelingen mellom statlig og regional finansiering er annerledes:

Fra museumsstatistikken 2018 (antall årsverk i parentes)	Regionale tilskudd 2018	Statlige tilskudd ved KUD 2018	Totalt off. driftstilskudd 2018	Fordeling driftstilskudd KUD 2018	Fordeling driftstilskudd region 2018
Nord-Troms museum (7)	3 304 000	4 100 000	7 404 000	55 %	45 %
Varanger museum (27)	4 379 000	13 770 000	18 149 000	76 %	24 %
Perspektivet museum (8)	4 174 000	3 580 000	7 754 000	46 %	54 %
Vest-Telemark museum (18)	5 849 000	6 930 000	12 779 000	54 %	46 %
Gjennomsnitt	4 426 500	7 095 000	11 521 500	58 %	42 %

Tabell 3: viser et utvalg av fylkeskommunenes tilskudd til sammenlignbare norske museer

Dersom man tar utgangspunkt i tabellen over må det tildeles ytterligere om lag 25 MNOK i fylkeskommunal støtte til de samiske museene om de skal komme opp på samme nivå som de norske museene.

Fagtidsskriftet *Museumsnytt* gjennomgikk i 2019 de offentlige tilskuddene som de konsoliderte samiske museene får. De slår fast at den fylkeskommunale andelen av driftstilskuddene til de samiske museene er betydelig lavere enn til de norske museene. De norske museene får mellom 32 % og 45 % fylkeskommunale tilskudd, mens de samiske museene får mellom 0 % og 14 % driftsstøtte (kun museumstilskudd er medregnet).

Selv om forslagene for kulturfeltet i forbindelse med regionreformen ikke gjennomføres, er det viktig at den fylkeskommunale andelen driftstilskudd blir langt større enn i dag. Samarbeidsavtalene mellom Sametinget og fylkeskommunene tar opp det ansvaret fylkeskommunene har. For at forpliktelsene for samiske kulturinstitusjoner skal oppfylles, må det ved revideringer av samarbeidsavtalene framkomme tydelig at det skal være en likebehandling av samiske og norske institusjoner. Staten må også være tydelig på det ansvaret regionene har ovenfor de samiske institusjonene.

17.3 Investeringsbehov ved de samiske museene

Det er som over skissert at det ennå er store behov for tilfredsstillende driftsmidler for de samiske museene. I tillegg er det behov for en bedret bygningsmessig infrastruktur. Som beskrevet i kap. 10.2 *Samlingsforvaltning* er det ikke tilfredsstillende magasinarealer ved de samiske museene for å kunne utføre en god faglig jobb. Det er ikke utarbeidet noen helhetlig oversikt over de eksakte kostnadene, men ut fra de estimatene som foreligger må det bygges nye eller gjøres utbygging av magasiner ved de andre museene, spesielt med tanke på å få faglig tilfredsstillende lokaler for gjenstandene fra Bååstede og kunstsamlingene.

Et nytt bygg for Saemien Sijte på Horjemstangen er under oppføring. Bygget finansieres gjennom ordningen med husleiefinansiering og er berammet til 1600m² og 115 MNOK. Overtakelse av bygget er planlagt til desember 2021.

Árran lulesamiske senter er i en prosess med noe utvidelse og noe ombygging av eksisterende arealer som er finansiert med låneopptak. Arealene skal ta imot Bååstede-gjenstander og romme faglig arbeid med Hans Ragnar Mathisens kunstsamling.

Várdobáiki samisk senter flyttet inn i nytt bygg i Evenskjer som åpnet i februar 2020. Kjøp av bygget ble finansiert med opptak av lån. De jobber med planlegging og finansieringsløsning av basisutstilling og magasinfasiliteter. Finansiering av dette er ikke avklart.

Senter for nordlige folk planlegger ombygging av basisutstillinga for å romme Bååstede-gjenstandene. De har derimot ikke magasin for å motta andre gjenstander eller drive aktiv innsamling.

RiddoDuottarMuseat ser for seg å løse magasinutfordringene gjennom å frigjøre og utøke arealene ved avdelingen i Karasjok, gjennom det planlagte Samisk kunstmuseum.

Tana og Varanger museumssiida ønsker på kort sikt å løse magasinutfordringene ved å bygge om eksisterende kontorlokaler til magasiner og mottak. Det planlegges et nytt museumsbygg for Deana musea som skal romme magasin, utstillingslokaler og infrastruktur for en forsvarlig og god museumsdrift. Målet er at museet skal bli en del av et nasjonalt elvesamisk kultursenter. Saviomuseet har behov for større og egnede arealer for magasinering og formidling av John Savios kunst.

Mål og strategier

- Sametinget vil vurdere i framtiden å slå sammen driftstilskuddene for kulturhus og museum i Sametingsbudsjettet. Det vil synliggjøre de samiske museenes samfunnsrollearbeid, samt effektivisere museenes rapportering og Sametingets tilskuddsforvaltning.
- Sametinget vil legge fram en sak om forventninger til og roller og ansvar for samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner
- Sametinget vil påpeke fylkeskommunenes ansvar for de samiske museene, også som en del av ansvaret de får etter regionreformen.
- Sametinget vil jobbe for å løse magasin- og utstillingsarealer ved de samiske museene.

18 Innspill til saken etter høringsrunden

Sametinget har sendt ut saken på høring til de samiske museene, de tre nordligste fylkeskommunene, Norsk Kulturråd, Samisk museumsforbund/Samisk museumsnettverk og Norges museumsforbund. Det er kommet inn 8 innspill, som ligger vedlagt saken. Innspillene rommer mange temaer og utfordringer, og illustrerer at museumsvirksomhet innebærer en faglig kompleksitet som også utfordrer Sametingets arbeid på feltet. Denne prinsipp-saken har derfor ikke som mål å være uttømmende, og det vil derfor i framtiden være behov for ytterligere avklaringer og drøftinger i saker som berører museenes arbeid. Sametinget vil i framtidig politikkutvikling på museumsområdet ta med seg disse innspillene i samarbeid med de samiske museene og Samisk museumsforbund i møter med andre ansvarlige instanser som fylkeskommuner, Norsk Kulturråd, Kulturdepartementet og andre relevante departementer. Under omtaler vi noen innspill som vi ønsker å trekke fram særskilt.

Denne prinsipp-saken legger til grunn at de samiske museenes faglige kjernearbeid er forvaltning, formidling, forskning og fornying av samisk kunst- og kulturhistorie. De samiske museene utgjør noen

av de mest sentrale, stabile og faglig sterke institusjonene i den samiske samfunnsbygginga. Dette fordrer en kontinuerlig diskurs om hvordan man best kan forvalte denne samfunnsrollen (kap. 5) der man ønsker å interagere med og representere det samiske samfunnet, samtidig som man har et utover-blikk. Hvordan de ulike institusjonene velger å forvalte denne samfunnsrollen avhenger av mange ulike faktorer, og det forventes at det er forskjellige løsninger og strategier som tar utgangspunkt i institusjonenes egenart og faglige fokus.

Prinsippsaken kommer inn på noen utfordringer knyttet til museenes rolle og kulturminnevernet (kap. 7 *Museene og kulturminnevern*). Innspillene viser til at det gjenstår en rekke avklaringer knyttet til dette feltet. Det er derfor nødvendig med et ytterligere arbeid og samkjøring fra Sametingets side til ulike problemstillinger. Det vil framover legges fram en oppfølgings sak om museenes rolle i det samiske kulturminnevernet.

Som omtalt i kap. 9 *Samiske kunstsamlinger* er forvaltning av samisk kunst et relativt nytt fagområde for flere av de samiske museene. Det er derfor behov for å utdype Sametingets politikk på feltet. Dette arbeidet vil gjøres i samarbeid med de samiske museene og andre relevante instanser. Det vil derfor framover legges fram en oppfølgings sak om samisk visuell kunst.

Sametinget ønsket i utgangspunktet å slå sammen de to tilskuddspostene *Museer* og *Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner* (se kap. 17 *Museumstilskudd*) for de samiske museene som får driftstilskudd over begge ordningene. Bakgrunnen er å få et økt fokus på museumsvirksomheten ved institusjonene, og er knyttet opp til museenes samfunnsrolle. Sametinget imøtegår de innspillene som stiller spørsmålsteget til en omlegging av Sametingets tilskuddsordninger, og vil derfor framover vurdere å legge om disse ordningene. Det vil også legges fram en egen sak med en diskusjon rundt Sametingets politikktutvikling for de som får tilskudd over ordningen over kap 8.3.6 *Samiske kulturhus og kulturformidlingsinstitusjoner*.

Kilder

- *Bååstede –tilbakeføring av samisk kulturarv* fra 2012
- Meld. St. 6 (2018-2019) Oppgaver til nye regioner
- Mulighetsstudie for RiddoDuottarMuseat (RDM). Samlokalisering, Samisk museum i Karasjok. Statsbygg, Oslo (2019)
- Museumsstatistikker og museumsvurderinger utgitt av Kulturrådet
- Norges Offentlige Utredning 2016:18 Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk
- Plenumssak 06/07 *Delutredning om samisk museumsvirksomhet i Nordre Nordland* (2007)
- Plenumssak 021/13 Sametingets museumspolitiske redegjørelse 2013
- Plenumssak 67/19 *Sametingets digitaliseringsstrategi* (2018)
- Plenumssak 09/20 Samisk immateriell kulturarv og UNESCO konvensjonen om vern av immateriell kulturarv (2020)
- Plenumssak 05/20 Sametingsrådets redegjørelse om samisk kulturminnevern (2020)
- Prop.108L (2019-2020) *Lov om språk (språklova)*
- Sak 67/19 *Sametingets digitaliseringsstrategi*, vedtatt 6.12.18
- Sametingets Mål- og behovsanalyse av de samiske museene (2011)
- Sametingsmelding om samiske kulturinstitusjoner (2013)
- Sametingsmelding om høyere utdanning og forskning (2016)
- Selvbestemmelse til besvær, Museumsnytt 3.6.19
- St.meld. *Framtidas museum* (2008-2009)
- St.meld. *Kulturens kraft* (2018)
- Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge, Kulturdepartementet (2018)